

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

ALMANYA'DAKİ “BİBELGARTEN IM KARTON”
ÖRNEĞİNİN ORTOPEDİK ENGELLİLERİN
DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
VE “KUR’AN BAHÇESİ” UYARLAMASI

Muhammed Fatih TURANALP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Konya-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	084245061010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Almanya'daki "Bibelgarten im Karton" Örneğinin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve "Kur'an Bahçesi" Uyarlaması

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	084245061010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
	Tezin Adı	Almanya'daki "Bibelgarten im Karton" Örneğinin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve "Kur'an Bahçesi" Uyarlaması

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Almanya'daki "Bibelgarten im Karton" Örneğinin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve "Kur'an Bahçesi" Uyarlaması* başlıklı bu çalışma 13/07/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU	Danışman	
Doç. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR	Üye	
Doç. Dr. Fikret KARAPINAR	Üye	

ÖNSÖZ

Hayatlarının başında ya da herhangi bir döneminde, vücut fonksiyonlarından birini veya birkaçını kaybederek fiziksel ve psiko-sosyal açıdan yeni bir hayata adım atan bedensel engelliler, hayatlarının geri kalan kısmında bu zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar. Karşılaştıkları bu zorlukları aşmalarında onlara yardımcı olmayı hedefleyen girişimlerin ise, hem engelliler nezdindeki açmazları, hem de toplumsal algıları düşünerek planlanması gerekmektedir.

Bedensel engellilerin bu sorunlarını aşmalarında onlara yardımcı olmak üzere Almanya’da uygulamaya konulan “*Bibelgarten im Karton*” projesi, hem bedensel engellilere yönelen naif bir çalışma olması, hem de İncil’den beslenen bir din eğitimi çerçevesi barındırması sebebiyle tarafımızca incelenmeye değer bulunmuştur.

Söz konusu örneğin genel tanıtımından ve ortopedik engellilerin din eğitimi açısından değerlendirilmesinden sonra çalışmamızın sonunda “*Kur’an Bahçesi*” isimli bir uyarlamaya yer verilmiştir. “*Kur’an Bahçesi*” uyarlaması, bedensel engelliler içinde bir kesim olan ortopedik engellilerin hayatla başa çıkma ve sosyalleşmeleri yolunda bitkilerden yararlanan ve din eğitimi boyutu da olan bir düşüncedir. *Kur’an Bahçesi*’nin ortopedik engellilere, engellerle dolu hayatlarıyla başa çıkma konusunda, bitki yetiştirmenin terapi etkileri yanında canlı hayatıyla buluşma, canlı sorumluluğu alma ve sosyalleşme bağlamında pek çok faydalar kazandıracağı öngörülmektedir.

Çalışmamıza benzer çalışmalar olarak; İngiltere’de engellilerin bitkilerle terapisi üzerine faaliyet gösteren *Thrive* projesini ve UNESCO’nun ilk olarak Katar’da uygulamaya koyduğu Kur’an’da bahsi geçen ve bilimsel ve estetik konseptli bahçelerden oluşan “*Quranic Botanic Gardens*” (*Botanik Kur’an Bahçeleri*) projesini örnek gösterebiliriz.

Bir ortopedik engelli olarak, içeriden bir bakışla hazırlamaya çalıştığım bu tezin hazırlık sürecinde yardımlarından istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu’na ve hocalarım Doç. Dr. Muhiddin Okumuşlar, Doç. Dr. Muhammet Tasa ve Doç. Dr. Fikret Karapınar’a teşekkürü bir borç biliyorum. Almanca metinlerin çevirileri konusunda yardımcı olan Hülya Gencer ve Tuğba Özdoğan kardeşlerime de ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

Muhammed Fatih TURANALP

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	084245061010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Almanya'daki "Bibelgarten im Karton" Örneğinin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve "Kur'an Bahçesi" Uyarlaması

ÖZET

Almanya'nın Ottendorf kentinde, İncil'de adı geçen bitkilerin engelliler tarafından yetiştirildiği ve bu ürünlerin yine engelliler tarafından pazarlandığı "*Bibelgarten im Karton*" (*Kutuda İncil Bahçesi*) örneğinin ortopedik engellilerin din eğitimi açısından değerlendirilmesi ve bu çalışmadan yola çıkılarak oluşturulan "*Kur'an Bahçesi*" uyarlaması çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Çalışmada ayrıca engellilere yönelik çalışmalarda bitki ögesinin kullanılmasının önemi ve verilecek din eğitiminin nasıl olması gerektiği İslâm'daki bitki tasavvuruyla birlikte ele alınmış, engellilerin gerek dinî, gerekse sosyal hayatta yaşam kalitelerini artırmayı öngören değerlendirmeler yapılarak konuyla ilgili çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ortopedik engelli, bitki, bahçe, İncil, Kur'an.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	084245061010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin İngilizce Adı	The Evaluation of “Bibelgarten im Karton” Sample in Germany in Terms of Religious Education of Orthopedically Disabled People and “Koran Garden” Adaptation

SUMMARY

The subject of this research is the evaluation of “*Bibelgarten im Karton*” (*Biblical Garden in a Box*) sample -in which the herbs that were mentioned in Bible are being planted by disabled people in the city of Ottendorf in Germany- in terms of religious education of orthopedically disabled people and “*Koran Garden*” adaptation on the basis of this sample.

The importance of using herbs in the studies for disabled people and how the religious education for disabled people can be are discussed with the herbal images in Islam and also the evaluations were made for improving the life qualities of disabled people on religious and social aspects and solution offers were revealed.

Keywords: Orthopedically disabled, herb, garden, Bible, Koran.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	II
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Konusu.....	1
2. Konunun Sınırlılıkları	1
3. Çalışmanın Amacı	2
4. Çalışmada İzlenen Metot	2
I. BÖLÜM: ORTOPEDİK ENGELLİLER VE DİN EĞİTİMİ	4
1. Engellilik ve Bedensel Engellilik Kavramı	4
2. Ortopedik Engelliliğin Tanımı.....	6
3. Türkiye’de Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi Çerçevesi	7
3.1. Ortopedik Engellilerin Eğitimi.....	7
3.2. Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi	12
4. Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi ile İlgili Dünyadaki Çalışmalar	13
4.1. Dünyada Özel Eğitim	13
4.2. Konuyla İlgili Örnekler	14
5. Ortopedik Engellilerin Din Eğitiminin Önemi ve Amacı.....	16
6. Ortopedik Engellilerin Psiko-Sosyal Rehabilitasyonu ve Sosyalleşmeleri.....	17

II. BÖLÜM: “BIBELGARTEN IM KARTON” ÖRNEĞİ	23
1. “Bibelgarten im Karton” Örneğinin Tanıtımı	23
1.1. “Bibelgarten im Karton” Hakkında Genel Bilgi	23
1.2. Örneğin Doğuşu ve Gelişimi	24
1.3. Proje İçeriği ve Kapsamı	27
1.4. Uygulama Süreci ve Hedefler	29
1.5. Öğretim Materyalleri	33
1.6. Örneğin Yanında Yapılan Diğer Uygulamalar	36
1.6.1. Klostergarten im Karton (Kutu İçinde Manastır Bahçesi) ...	37
1.6.2. Therapierasen im Karton (Kutu İçinde Terapi Bahçesi)	38
1.6.3. Das Lutherpäckchen (Luther Paketi)	38
1.6.4. Welternährung im Karton? (Kutu İçinde Dünya Gıdası)	39
2. Örneğin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi	40
III. BÖLÜM: “KUR’AN BAHÇESİ” UYARLAMASI	43
1. İslâm’da Bitki Tasavvuru	43
1.1. Kur’an-ı Kerim’de Bitkiler	44
1.1.1. Kur’an’da Adı Geçen Bitkiler	44
1.1.2. Genel Anlamıyla Bitkiler	47
1.1.3. Benzetme ve İbret Unsuru Olarak Bitkiler	49
1.1.4. Anlatı Unsuru Olarak Bitkiler	54
1.2. Hadislerde Bitkiler	59
2. “Kur’an Bahçesi” Uyarlaması	64
2.1. Kur’an Bahçesi’nin Din Eğitimi Eksenini	65
2.2. Bedensel Engelliler ve Bitki	67
2.3. Kur’an Bahçesi’nden Örnekler	69
2.4. Kur’an Bahçesi’nin Tasarımı	70

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
KAYNAKÇA	76
EK: “BIBELGARTEN IM KARTON” ÖRNEĞİYLE İLGİLİ GÖRSELLER.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
agl	: Adı geçen link
agm	: Adı geçen makale
b.	: bin
BM	: Birleşmiş Milletler
Bkz	: Bakınız
c.	: Cilt
Hz.	: Hazreti
Hzl	: Yayına Hazırlayan
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
s.	: Sayfa
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
thk.	: Tahkik
thr.	: Tahric
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu

Almanya'nın Ottendorf kentinde, İncil'de adı geçen bitkilerin engelliler tarafından yetiştirildiği ve bu ürünlerin yine engelliler tarafından pazarlandığı “*Bibelgarten im Karton*” (*Kutuda İncil Bahçesi*) örneğinin ortopedik engellilerin din eğitimi açısından değerlendirilmesi ve bu çalışmadan yola çıkılarak oluşturulan “*Kur'an Bahçesi*” uyarlaması çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Çalışmada ayrıca engellilere yönelik çalışmalarda bitki ögesinin kullanılmasının önemi ve verilecek din eğitiminin nasıl olması gerektiği İslâm'daki bitki tasavvuruyla birlikte ele alınmış, engellilerin gerek dinî, gerekse sosyal açıdan yaşam kalitelerini artırmayı öngören değerlendirmeler yapılarak konuyla ilgili çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

2. Konunun Sınırlılıkları

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Almanya'daki “*Bibelgarten im Karton*” örneği değerlendirilirken ve “*Kur'an Bahçesi*” uyarlaması ortaya konulurken, ortopedik engelliler dikkate alınmış, diğer engel grupları kapsam dışında bırakılmıştır. Fiziksel olarak ulaşım ve erişilebilirlik sorunları yaşayan engellilerin başında ortopedik engellilerin gelmesi ve bitki-engelli özdeşliği noktasında ortopedik engellilerin uygun bir zemin teşkil etmesi, çalışmanın ortopedik engellileri temel almasında rol oynamıştır.

“*Bibelgarten im Karton*” örneği ortaya konulurken projenin kendini tanımladığı çerçeveye sadık kalınmış, değerlendirmelerde projeye temel teşkil eden hususlar ve projenin beslendiği kaynaklar dikkate alınmıştır. “*Kur’an Bahçesi*” uyarlaması ile ilgili olarak da İslami literatürdeki bitki örneklerinin sunumu yapılmış ve bu minvalde bir uyarlama projesinin detayları örneklerle anlatılmıştır.

3. Çalışmanın Amacı

Bedensel engellilere yönelik yapılan çalışmaların engellilerin psiko-sosyal dünyasına ilişkin pek çok boyutu göz önünde bulunduran hassas bir zeminde yürütmesi gerekmektedir. Bu sebeple ortaya konan ürünlerin de sorunların giderilmesine matuf ve engelli bireyleri dikkate alan bir niteliği olmalıdır.

Bu çalışmada amaç, ortopedik engellilerin hayatla başa çıkma yolunda karşılaştıkları psiko-sosyal sorunları aşmalarında bitki ögesinden yararlanmak ve bunu yaparken de din eğitimi merkezli içkin bir söylem geliştirilmesine vurgu yapmaktır. Kur’an’da ve hadislerde geniş bir yer tutan bitkisel arkaplanın ortopedik engellilerin eğitiminde özlü bir biçimde kullanılması yoluyla engellilerin zorluklarla başa çıkmaları ve bitki merkezli canlı ve dinamik bir hayatın aktörleri olarak hayata dair umutlarının güçlenmesi amaçlanmaktadır.

4. Çalışmada İzlenen Metot

Tüm bilimsel alanlarda olduğu gibi Din Eğitimi bilim dalında da

metodolojinin önemli bir yeri vardır. Zira bilimsel bir metot izlenmeden sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Çalışmamızda “literatür tarama metodu” kullanılmıştır. Konuyla ilgili olarak yayınlanmış çalışmalar taranmış, analiz ve yorumlarla konuya zenginlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca “*Bibelgarten im Karton*” projesinin yürütücüleriyle yapılan yazışmalarda elde edilen ve projenin internet sitesi üzerinden sunulan dökümanlar sayesinde örnek hakkında bilgi sahibi olunmuş, bu çerçevedeki tespitler ve değerlendirmeler de çalışmaya yansıtılmıştır.

Ortopedik engelliler ve din eğitime değinilen birinci bölümde, engellilik, bedensel engellilik ve ortopedik engelliliğin tanımlarına yer verilmiş, ortopedik engellilerin eğitimi ve din eğitimiyle ilgili Türkiye ve dünyadaki örnekler üzerinde durulmuştur. Ayrıca ortopedik engellilerin din eğitiminin önemi ve amacına da değinilen bu bölümde ortopedik engellilerin psiko-sosyal rehabilitasyonu ve sosyalleşmeleri konusunda görüşler ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde ise Almanya’daki “*Bibelgarten im Karton*” örneğinin doğuşu ve gelişimi, proje içeriği ve kapsamı, projenin uygulama süreci, hedefleri ve uygulama sürecindeki öğretim materyalleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak örnek, ortopedik engellilerin din eğitimi açısından değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde de, Kur’an ve hadislerdeki bitki motiflerine değinilmiş ve “*Bibelgarten im Karton*” örneğinden yola çıkılarak “*Kur’an Bahçesi*” adında bir uyarlama ortaya konulmuştur.

I. BÖLÜM: ORTOPEDİK ENGELLİLER VE DİN EĞİTİMİ

1. Engellilik ve Bedensel Engellilik Kavramı

İnsanoğlu, doğumdan ölüme uzanan hayat yolculuğunda pek çok olayla, sevinç ve üzüntü verici birçok durumla karşılaşır. Bu süreç içerisinde yaşanan kimi hadiseler geçici olduğu için unutulabilirler. Ancak bunlardan bazıları da vardır ki insan üzerinde gerek psikolojik, gerekse fiziksel olarak kalıcı etkiler bırakırlar. Psikolojik etkileri hariçte tutarak, doğuştan ya da hayatın herhangi bir safhasında ortaya çıkan ve insanı fiziksel olarak etkileyen engellerin ortaya çıkardığı bu olguya “bedensel engellilik”, bu durumun birincil olarak etkilediği kişiye de “bedensel engelli” denilmektedir. Genel anlamda engellilik, *doğuştan ya da sonradan olma herhangi bir hastalık veya kaza nedeniyle kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal fonksiyonlarında belirli bir oranda sürekli azalma ve kayıplara neden olan, organ yokluğu veya bozukluğu sonucu, normal yaşama gereklerine uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlük olarak tanımlanmaktadır.*¹ Bedensel engellilik ise, *insan yapı ve biçiminin fiziksel yönlerinde herhangi bir bozukluk veya eksiklik oluşturarak yine onun bedensel yeteneklerini engelleyen veya bütünüyle kaldıran özürlülük türüdür.*²

¹ Gönül Erkan, *Ortopedik Özürlü Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma*, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, İstanbul, 1990, s. 4.

² Ali Seyyar, *Sosyal Siyaset Açısından Özürlülüğe Karşı Mücadele: Özürlü Olmamak İçin Nelere Dikkat Etmeli? Özürlü Çocuğu Olanlar Neler Yapmalı?*, Türdav Yayınları, İstanbul, 2001, s. 22.

Dünya Sağlık Örgütü, bedensel engelliliği tanımlarken iç ve dış organların zarar görmesi veya tahrip olması, organlardan herhangi birisinin zarara uğramış olup olmadığının tıbbi bir teşhis sonucunda kesinlik kazanması, organların zarara uğraması sebebiyle fiziksel yönden bir engelin ortaya çıkması ve bunun sosyal açıdan engelliler için problem teşkil etmesine vurgu yapmaktadır.³ Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek olarak yayınlanan “Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi” ise genel anlamda engellileri, *normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar*⁴ diye tanımlamıştır. Özel Eğitim Sözlüğü’nde ise engelliler, *gerek doğuştan gerekse hastalık ya da kaza sonucu bağımsızlığı, öğrenimi ya da iş tutması geçici ya da sürekli olarak engellenmiş olan bedensel, anlıksal ya da hem bedensel hem de anlıksal engelli durumda olanlar*⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışmada tercih edilen “engellilik” kavramı, bazen sakat, özürlü ve yetersiz gibi sözcüklerle de ifade edilmektedir.⁶ Bunun yanında bedensel engellilik birçok farklı şekilde tanımlanmaktadır.

³ Bkz: WHO, *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps*, 1980, s. 47, 144, 182-183.

⁴ BM Genel Kurulu, *İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek 3447 no’lu ve 09.12.1975 tarihli Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi*. (Türkçe metin: DPT, *Sakatlar İçin Politika Dökümanı*, Ankara, 1992, s. 6.)

⁵ Remzi Öncül, *Özel Eğitim Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara, 1989, s. 15.

⁶ Bkz: Hasan Usta, *Bedensel Özürlü Olmanın Sebepleri: Görme, İşitme ve Ortopedik Özürlüler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 21.

Bedensel engellilikle ilgili tanımlar yapılırken çoğu zaman “genel engellilik” ile “bedensel engellilik” kavramı birbirine karışmakta ya da biri diğerinin yerine kullanılmaktadır. Bedensel engelliliğin, genel engellilikten farkı, sadece bedende ortaya çıkan ve ruhsal, psikolojik engelleri kapsamayan boyutu ile açıklanabilir. Söz gelimi, gözleri görmeyen bir kişi genel anlamda engelli olmakla birlikte aynı zamanda bedensel engellidir. Zihinsel ya da psikolojik açıdan kalıcı bir rahatsızlığı bulunan bir kişi ise engelli sayılabilir ancak bedensel engelli değildir.

2. Ortopedik Engelliliğin Tanımı

Bedeninin herhangi bir organında ya da fonksiyonunda kalıcı kayıp bulunan kişiler yukarıda bedensel engelli olarak tanımlanmıştı. Bunun yanı sıra engelliler, engellerinin türü bakımından da sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma içerisinde özel bir tanıma işaret eden “ortopedik engellilik” kavramı, Bettman tarafından *doğumda ya da büyüme süreci içinde veya aktif meslek yaşamı boyunca gelişen kas-iskelet sisteminin anatomik veya fonksiyonel anormallikleri*⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Kleinberg de ortopedik engelliliği, *bedenin harekete ilişkin yapılarında, özellikle iskelet, eklemler, kas ve bağ doku, kıkırdak gibi diğer destek yapılarda meydana gelen bozukluklar*⁸ olarak

⁷ Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi: Ortopedik Engelliler Alt Çalışma Grubu Raporu*, Eskişehir, 1992, s. 4.

⁸ *age*, s. 4.

tanımlamaktadır. Çeşitli sebeplerle (hastalık, kaza gibi) kemik, kas ve eklemlerin kısmi veya tam fonksiyonsuzluğu sonucu özürlü duruma düşen kişiye ortopedik engelli denilmektedir.⁹ Ortopedik engelliliğin eğitim boyutuyla ilgili tanımını da Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği'nde *iskelet, kas ve eklemlerdeki hastalık, bozukluk ve yetersizlikten dolayı, bireyin eğitim başarımının (performansının) ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu*¹⁰ şeklinde yapılmakta ve bu durum “ortopedik yetersizlik” olarak ifade edilmektedir.

3. Türkiye’de Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi Çerçevesi

3.1. Ortopedik Engellilerin Eğitimi

Ortopedik engellilere yönelik eğitim ve rehabilitasyon çalışmaları Selçuklular’a ve Osmanlılar’a kadar dayanmaktadır. Selçuklular döneminde ortaya çıkan Ahilik teşkilatı bünyesinde engellilere yönelik destekleyici çalışmalar yapılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin (günümüzdeki adıyla Kızılay) ve XIX. yüzyılın sonlarında kurulan Darülaceze’nin fakir ve kimsesizler yanında ortopedik engellilere de hizmet verdikleri bilinmektedir. Cumhuriyet’ten sonra ise ilk rehabilitasyon çalışmalarına Bursa’da

⁹ Seyyar, *age*, s. 23.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği, m. 5.

başlanmıştır. 1922 yılında, bugünkü adı Bursa Kara Kuvvetleri Komutanlığı Fizik Tedavi Hidroklimatoloji ve Rehabilitasyon Hastanesi kurulmuş ve hastane bünyesinde Kurtuluş Savaşı'nda yaralananlara tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri verilmiştir.¹¹ Tarihi seyir içerisinde rehabilitasyon eksenli bu çalışmaların yanı sıra eğitim boyutunda engelliler için neler yapıldığına bakıldığında, 1889 yılından itibaren sağır ve körlük için çeşitli okullar açıldığı ve önceleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olan bu okulların 1950'de çıkan bir yasayla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandığı görülmektedir. Önceleri Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde küçük bir birimde engellilere yönelik eğitim çalışmaları yürütülürken; bu birim 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü, 1983 yılında ise Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı'na dönüştürülerek birimin görev ve yetkileri genişletilmiştir. 1992 yılında ise Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve alanla ilgili tüm çalışmalar bu merkezden yürütülmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünün yanı sıra taşra teşkilatındaki İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesindeki “Özel Eğitim” birimleri engellilere yönelik eğitim hizmetinin ülke genelinde yürütülmesini sağlamaktadırlar. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerince yürütülen engelliliğin erken tanısıyla ilgili faaliyetler, engelli çocuklara eğitim veren okulların veya özel sınıfların açılması, engellilere meslek kazandıran iş okullarının açılması, üstün yetenekli engelli çocuklara yurt içi ve dışı eğitim olanağı sağlanması,

¹¹ Bkz: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 7.

okullardaki özel eğitim öğretmenlerine hizmetiçi eğitim verilerek öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin sağlanması gibi faaliyetler Milli Eğitim Bakanlığı'nın taşra teşkilatlarına bağlı "Özel Eğitim" birimlerince gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Başbakanlığa bağlı olarak çalışan Özürlüler İdaresi Başkanlığı da engellilere yönelik çalışmalar yapmaktadır.¹²

Türkiye'de ortopedik engellilerin eğitimiyle ilgili faaliyet gösteren okulların ilki, 1974 yılında "Ankara Aydınlikevler Ortopedik Özürlüler Okulu" adıyla kurulmuş¹³ ve daha sonra okul bünyesinde bir ortopedik engelliler meslek lisesi açılarak okulun adı "Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulu ve Meslek Lisesi" olarak değiştirilmiştir. Ortopedik engellilere yönelik olarak faaliyet gösteren, 2 tanesi Ankara'da ve diğerleri Tokat, Samsun ve Düzce'de olmak üzere toplam 5 tane Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulu ve biri Ankara'da, diğeri yine Tokat'ta bulunan 2 tane de Ortopedik Engelliler Meslek Lisesi mevcuttur.¹⁴

Yapılan çalışmalarda bireylerin eksik veya yetersiz olan özellikleri yüzünden belli sınıflara ayrılmasının aslında bireylerin etiketlenmesi anlamına geldiği saptanmıştır.¹⁵ Bunun ortadan

¹² Bkz: <http://rektorluk.cukurova.edu.tr/EOB/ozelegitim.html>

¹³ Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 7.

¹⁴ Bkz:

http://orgm.meb.gov.tr/Kurumlarimiz/OzelEgitimKurumlarimiz/okullarimiz/ortopedik_eng.pdf;

<http://www.ozida.gov.tr/hizmetverenler/07-01-006.htm>

¹⁵ Bkz: <http://rektorluk.cukurova.edu.tr/EOB/ozelegitim.html>

kaldırılması amacıyla kaynaştırma temelli eğitim verilmesi düşüncesi ön plana çıkmıştır. Kaynaştırma, *özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamları*¹⁶ olarak tanımlanmaktadır. Kaynaştırma aynı zamanda, *özürlü çocukların özürlü olmayan çocuklarla bir arada bulunmasını, aynı eğitim olanaklarından faydalanmasını öngören bir yaklaşımdır.*¹⁷ 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de kaynaştırma eğitimiyle ilgili olarak “*Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.*”¹⁸ denilmektedir. Kaynaştırma, engellilere normal davranılmasını öngören “normalizasyon” ilkesinin de eğitsel bir uzantısıdır.¹⁹ Bu normalizasyon süreci sayesinde engelli bireyler için, sosyal yaşam ve öğrenme çevresinin mümkün olduğunca bireylerin normal hayat koşullarına ulaşacakları bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır.²⁰ Bu itibarla yukarıda bahsi geçen ortopedik engellilere yönelik okulların yanı sıra (ağırlıklı olarak ilköğretimde olmak üzere) ilk ve ortaöğretimde ortopedik engellilere kaynaştırma

¹⁶ Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK, m. 3.

¹⁷ Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 56.

¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK, m. 11.

¹⁹ Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 56.

²⁰ Bkz: <http://rektorluk.cukurova.edu.tr/EOB/ozelegitim.html>

eğitimi verilmektedir.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi'nin 2002 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'deki engelli nüfus 1.772.315 kişi²¹ olarak açıklanmıştır. Söz konusu araştırmanın bulgularında ortopedik engelli nüfusun 2002 yılı itibariyle 857.631 kişi olduğu görülmektedir.²² 2000 yılında genel nüfusun 68 milyon dolaylarında olduğu²³ ve toplam nüfusun 2010 yılı sonu itibariyle yaklaşık 73 milyon olduğu²⁴ düşünülürse bugün Türkiye'de yaklaşık 2 milyon engelli bulunduğu ve bunun da yaklaşık yarısının ortopedik engellilerden oluştuğundan bahsedilebilir. Devletin engellilere yönelik yürüttüğü eğitim çalışmaları özellikle son dönemde oldukça artmış olmasına rağmen bu alanda yapılan çalışmaların hâlen yetersiz olduğu Başbakanlık Özürlüler İdaresi'nin yaptığı Özürlüler Araştırması'nın sonuçlarından da anlaşılmaktadır. Zira en basit eğitim unsuru olan okuma-yazma bilme noktasında ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü erkeklerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 28.14, kadınlarda ise % 48.01 gibi yüksek bir oranda ortaya çıkmaktadır.²⁵

²¹ Bkz: http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/blm3.pdf, s. 67.

²² Bkz: *agl*, s. 68.

²³ Bkz:

http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&report=nfs2000_cinsiyet_tur_x.RDF&p_kod2=1&desformat=html

²⁴ Bkz: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11

²⁵ Bkz: http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/graf.pdf, s. 9.

3.2. Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi

Türkiye’de bedensel engellilere yönelik din eğitimi çalışmaları maalesef istenen düzeyde değildir. Engellilere yönelik Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde sunulan “özel eğitim” kapsamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatına yer verilmektedir. Ancak söz konusu din eğitimi müfredatına, bedensel engelli olmayan öğrenciler de tabi olduğundan, engellilere yönelik özel bir nitelik arz etmemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak kurulan “Engellilere Yönelik Din Hizmetleri Komisyonu” da başkanlık bünyesinde engellilere yönelik çalışmaları koordine etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nca engellilere yönelik hazırlanan projede ortopedik engellilerle ilgili hususlar; ortopedik engellilerin camilere rahatça girebilmelerinin sağlanması, Cuma ve bayram namazlarında engellilere yer ayrılması ve engelliler için Mekke ve Medine’de Harem’e yakın evler kiralanması olarak yer almaktadır. Bunların dışında genel anlamda engellilere yönelik bilgilendirici seminerler, paneller, hutbe ve vaazlar düzenlenmesi; kitaplar, görsel ve işitsel medya araçları hazırlanması öngörülmekte, görme ve işitme engelliler için de muhtelif çalışmalar yapılması düşünülmektedir.²⁶ Projede yer alan hususlar, fiili düzlemde yapılanlarla karşılaştırıldığında düşünce bazında zikredilenlerin henüz yeterince uygulamaya geçirilemediği görülmektedir. Ortaya konan

²⁶ Bkz: İsmail Karagöz, “Takdim”, *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslam (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Hzl: İsmail Karagöz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 5-6.

çalışmalar ise, ortopedik engellilerden daha çok görme ve işitme engellileri temel almaktadır. Bu noktada yapılan çalışmalara örnek olarak, görme engelliler için kabartma Kur'an basımı²⁷ ve ücretsiz dağıtımı²⁸, görme engelliler için yaz Kur'an kursları²⁹; işitme engelliler için işaret dili³⁰ ve din eğitimi kursları³¹ zikredilebilir. Engelli nüfusun neredeyse yarısını teşkil eden ortopedik engellilere yönelik çalışmalar ise yok denecek kadar azdır.

Ortopedik engelliler için verilecek din eğitiminin önemine ve ortopedik engellilere yönelik din eğitimi konusunda yapılması gerekenlere sonraki bölümlerde detaylı olarak değinilecektir.

4. Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi ile İlgili Dünyadaki Çalışmalar

4.1. Dünyada Özel Eğitim

ABD'de çıkarılan Rehabilitasyon Yasası, engelli bireylerin devlet desteğindeki programlara katılımlarının engellenemeyeceğini ifade eder.³² Bir başka yasa da, engelli öğrencilere sağlanacak eğitimin en az

²⁷ Bkz: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=20034>

²⁸ Bkz: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=820682>

²⁹ Bkz:

http://www.netgazete.com/News/621310/diyanetten_engelliler_icin_yaz_kuran_kursu_firsati.aspx

³⁰ Bkz: <http://turkisaret dili.blogcu.com/isitme-engelliler-din-egitimi-kursu-programi/4641666>

³¹ Bkz: <http://www.haberciniz.biz/isitme-engellilere-din-egitimi-972659h.htm>

³² Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 129.

korumalı ortamlar olması gerektiği üzerinde durur.³³

İngiltere'deki Eğitim Yasası ise engellilere verilecek eğitimin erken zamanlarda olması gerektiğini ve değerlendirmelerin tıbbi yetkililer, psikologlar, öğretmenler ve sosyal çalışmacılardan oluşan bir ekip tarafından yapılmasının önemini vurgulamaktadır. Aynı yasada, özel eğitime muhtaç çocukların ayrı özel eğitim okullarına ancak okullarda gerekli önlemlerin alınmadığı ya da uygun ortamların olmadığı durumlarda gönderileceği belirtilmektedir.³⁴

Fransız eğitim sistemi ise, herkesin her düzeyde eğitim alabilmesine eşit fırsat tanıyacak şekilde düzenlenmiştir. Fransa'daki temel eğitim yapısı içerisinde tüm engelli çocuklara yönelik bir özel eğitim düzeni yer almaktadır. Fransa-Kanada ortak çalışması sonunda da ortopedik engelli çocuklardan normal eğitim programlarını izleyebilecek durumda görülen öğrenciler, kaynaştırılmış ortamlara alınmaktadır.³⁵

4.2. Konuyla İlgili Örnekler

Çalışmamızın konusunu da teşkil eden “*Bibelgarten im Karton*” örneği, Almanya'da uygulanan ve engellilerin İncil'de geçen bitkileri yetiştirdikleri bir projedir. Proje detayları ikinci bölümde geniş bir biçimde aktarıldığı için bu bölümde üzerinde durulmayacak, yalnızca

³³ Eskişehir Anadolu Üniversitesi, *age*, s. 131.

³⁴ *age*, s. 136.

³⁵ *age*, s. 149-150.

isim olarak zikredilecektir.

1978’de İngiltere’de kurulan *Thrive* isimli oluşum ise, engellilerin hayatlarını değiştirmek üzere bitki yetiştiriciliğini temel almakta, öğretim teknikleri ve pratik uygulamalar etrafında engelli bireylerin bitki yetiştirmekten hoşlanacağı bir platform oluşturmaktadır. Bu çalışmada da, tıpkı diğer örneklerde olduğu gibi bitki yetiştirmenin engelli bireyler için pek çok açıdan faydalı olduğuna inanılmaktadır.³⁶

Garten & Therapie ismiyle internette faaliyet gösteren Almanya kaynaklı bir oluşum da yine engellilerin bitkilerle terapisini öngören pek çok fikir ve projeyi buluşturması bakımından önemli bir örnektir.³⁷

Bedensel olarak engelli insanların cemaate mensup kişilerden biri olarak dini bir topluluğa ait olma şansı verildiği takdirde inançla tedavi edilebileceği varsayımını taşıyan *Spred* isimli organizasyon ise, özel din eğitimi bağlamında üzerinde durulması gereken önemli bir çalışmadır. Proje içerisinde papazların, engelli çocukları, gençleri, genç yetişkinleri ve yetişkinleri cemaate yerleştirme görevi vardır. Papazların ilgilendiği tekerlekli sandalyeli engellilere bir inanç grubu temin etmek için gerekli işlemler yapılır ve kendilerini bir cemaate ait hissetmeleri sağlanır. Her engelli kişinin cemaat içinde yaşadığı inanç serüveninde kendisine eşlik eden bir hamisi veya bir yardımcısı vardır. Hamiler ve bedensel engelli arkadaşlar yıllarca beraber olurlar.³⁸

³⁶ Bkz: <http://www.thrive.org.uk/about-thrive.asp>

³⁷ Bkz: <http://www.garten-therapie.de>

³⁸ Mary Therese Harrington, “Special Religious Education Curricula”, *Into the Christian Community, Religious Education With Disabled Persons*, Hzl: Suzanne

5. Ortopedik Engellilerin Din Eğitiminin Önemi ve Amacı

Eğitim, herkesin olduğu kadar engellilerin de hakkı ve bu aynı zamanda eğitimde eşitlik ilkesinin bir gereğidir. Verilecek din eğitimi ise, gerek örgün ve gerekse yaygın eğitim kapsamında, var olan müfredatın yanında engellilerin hayatlarını kabullenmeleri ve hayata güzel bakmalarını sağlayacak bir boyutu da içermelidir. Zira *din, insanın sadece bir yönüne değil, tüm benliğine hitap eden bir özelliğe sahiptir ve insan mutlaka bir dine, bir inanç biçimine inanmaya hazır bir halde yaratılmıştır; ki buna “fıtrat” denilmektedir.*³⁹ Fıtrat, *insan varlık yapısının orijinalliği ve bu orijinalliğin iyiye ve temiz olan şeylere daha yatkın olması*⁴⁰ şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu sebeple fitrî bir zeminin varlığını kabul ederek engellilere dinin ve öğretilerinin aktarılması son derece önem taşımaktadır. Dinî referanslı anlatımın, engelli birey için önemli bir bilgi kaynağı ve sorunların üzerine gitmenin en büyük engeli olan belirsizlikleri ve kuşkuları ortadan kaldıran bir araç olduğu⁴¹ unutulmamalıdır.

Bedensel engellilerin yaşadığı zorluklar, büyük oranda içinde bulundukları durumu kabullenme ve toplumsal açıdan kabullenilme noktasında odaklanmaktadır. Yapılan araştırmalarda, bedensel

E. Hall, National Catholic Educational Association, 1982, s. 97-98.

³⁹ Mehmet Emin Ay, “Özürlü Çocukların Eğitiminde Din Eğitimi ve Öğretiminin Katkısı”, <http://www.igel-net.ch/downloads/ozurluocuklarinegitimindedinegitimiveogretim.pdf>

⁴⁰ Muhiddin Okumuşlar, *Fıtrattan Dine*, Yediveren Kitap, Konya, 2002, s. 35.

⁴¹ Bkz: Naci Kula, “İstenmedik ve Beklenmedik Olaylarla Karşılaşan Bireylerle Yönelik Moral ve Manevî Desteğin Önemi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI, 2006, sayı: 2, s. 87.

engellilerde bedene güven, bedene saygı, benlik kavramı, kendini kabul gibi psikolojik konularda bedensel engelliliğin yol açtığı olumsuzluklar tespit edilmiştir.⁴² Yine son 30 yılda yapılan çalışmalar, engellilere yönelik tutumların da olumsuz bir nitelik arz ettiğini ortaya koymaktadır.⁴³ İşte psikolojik ve toplumsal temelli bu sorunlarla ilgili olarak engellilere verilebilecek manevi ve moral destek, sorunlarını aşmalarında onlara yardımcı olacaktır. Naci Kula'ya göre, bedensel engellilere verilecek bu moral ve manevi destek, yaşanan olaya ve olumsuz etkilerine odaklanmak yerine olaydan öğrenileceklerle odaklanma, umut duygusunu güçlendirme ve yaşama sevincini artırma, özgüven sağlayıcı davranışlar gerçekleştirme ve dinî sosyalleşme gibi unsurlardan oluşmaktadır.⁴⁴

6. Ortopedik Engellilerin Psiko-Sosyal Rehabilitasyonu ve Sosyalleşmeleri

Din eğitiminin gerekliliğini engel türüne göre sınıflandırmak manevi destek bağlamında yerinde bir yaklaşım değildir. Zira bedensel engelli olan birey, engeli ne olursa olsun içinde bulunduğu durumu anlamlandırma ve hayata karşı konumunu belirleme noktasında bir bocalama içine bir şekilde düşmekte ve dinin destekleyici gücüne ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak organlardaki sorunların dış görünüş

⁴² Bkz: Kula, *agm*, s. 80.

⁴³ Mehmet Özyürek, *Tutumlar ve Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi*, Karatepe Yayınları, Ankara, 2000, s. 4.

⁴⁴ Bkz: Kula, *agm*, s. 81-85.

bakımından daha fazla hissediliyor oluşu ve ortopedik engellilerin hayatını idame ettirme noktasında daha fazla dışa bağımlı olması, ortopedik engelli birey için bu desteğin daha elzem olduğunu düşündürmektedir.

Ortopedik engelliler için başvurulabilecek dini argümanlarda; Allah'ın, dış görünüşe değil, kalplerde olana baktığını ifade eden hadisten⁴⁵ yola çıkılarak engelliyle engelsiz insanların eşit olduğu dinî vecibelere vurgu yapılabilir.⁴⁶ Bu eşitlik olgusu yanında, Allah'ın engelli kişileri diğerlerinden ayırarak onlara pozitif ayrımcılık yaptığı⁴⁷ da engellilere fark ettirilmelidir. Azim ve kararlılıklarıyla ön plana çıkmış engelli kişi örnekleri üzerinde durulup motive edici telkinlerde bulunulması da somut örnekler olması hasebiyle bedensel engelliler için faydalı ve özendirici olabilir. Konuyla ilgili olarak İslâm tarihinden görme engelli Abdullah b. Ümmi Mektum ve ortopedik engelli Amr b. el-Cemûh örnekleri üzerinden motive edici bir anlatım geliştirilebilir. Bunun dışında kader, ahiret ve cennet bağlamında oluşturulacak zemin de, ortopedik engelli bireylerin hayatlarını kabullenmelerine yardımcı olmaktadır. Zira özellikle engelli çocukların cennetle ilgili olarak anlatılanlara ilgi duydukları görülmektedir.⁴⁸ Yine Allah ve ahiret inancı, kayıpların kabullenilmesini kolaylaştırmakta ve olayı yaşayan kişilere

⁴⁵ Müslim, Birr, 32; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 285.

⁴⁶ Bkz: Doğan Çağlar, *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1992, s. 104.

⁴⁷ Bkz: Nur, 24/61; Fetih, 48/17.

⁴⁸ Bkz: Mehmet Emin Ay, “Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi” (Tebliğ), *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İSAV, İstanbul, 1998, s. 263.

iyimserlik ve umut gibi ruh sağlığı açısından olumlu duygular kazandırmaktadır.⁴⁹ Engelli bireylere ayrıca; Allah'ın kimseye zerre miktar zulmetmeyeceği⁵⁰ ve kimseye taşıyabileceğinden fazla yük yüklemeyeceği⁵¹, insanın bir imtihan olarak hayır ve şer ile denendiği⁵² ve iyi insanların sıkıntı ve hastalık zamanlarında sabreden kişiler oldukları⁵³ hatırlatılabilir, dua silahının⁵⁴ gücüne vurgu yapılabilir.

Engelli bireylerin durumlarını kabullenmeleri ve hayata pozitif bakmaları yönünde oluşturulması gereken manevi destek ortamı; yalnızca öteki dünyayı temel alan bir nitelik arz etmemelidir. Söz konusu kişilerin, ölüme dek hayatlarını engelli olarak sürdürecekleri ihtimali de göz önünde bulundurularak hayatlarını yaşanabilir kılmak için gereken psiko-sosyal adımlar atılmalıdır. Bunun için gerekli olan manevi ve moral desteğin yanı sıra, özellikle ortopedik engelli çocuklara; neleri yapabiliş neleri yapamayacakları konusunda sağlıklı cevaplara ulaşma, gerçekçi ümitler ve amaçlara yönelme yetisi kazanma, çevreye uyum ve normal insanlarla olumlu ilişkiler kurma, benlik saygısı kazanma ve olumsuzluklara karşı direnme gücüne sahip olma gibi duygusal ve sosyal gelişimle ilgili konularda destekleyici çalışmalar yapılmalıdır.⁵⁵ Bunun dışında ortopedik engelli bireyleri,

⁴⁹ Bkz: Kula, *agm*, s. 85.

⁵⁰ Bkz: Nisa, 4/40.

⁵¹ Bkz: Bakara, 2/286.

⁵² Bkz: Enbiyâ, 21/35.

⁵³ Bkz: Bakara, 2/177.

⁵⁴ Bkz: Kuzâî, *Müsnedü's-Şihâb*, 1/116 (146).

⁵⁵ Bkz: Çağlar, *age*, s. 102-103.

yapabilme güçlerine göre kendilerini ifade edecekleri, beceri ve yeteneklerini ortaya koyabilecekleri uğraşlara ve mesleklere yönlendirmek de hem zamanlarını değerlendirme, hem hayatlarını anlamlandırma, hem de sosyalleşerek hayata katılma ve sorumluluklar alma noktasında engelli bireylere yardımcı olacaktır.⁵⁶ Bunun da mümkün mertebe erken yaşlarda başlatılması gerekmektedir. Zira erken yaşlarda bu aşamalardan geçen engelli çocukların daha başarılı oldukları ifade edilmektedir.⁵⁷

Sosyalleşme bahsinden sonra ortopedik engellilerin dinî anlamda sosyalleşmeleri hususu da önem arz etmektedir. Bedensel engelli bireyin kendi iç dünyasında hayatı anlamlandırmasına dinin etkisi kadar, engellilerin manevî hayat içerisinde sosyalleşmeleri ve ibadet ortamlarına katılmaları gerekmektedir. Bu noktada engelli olmayanların, engellilere karşı göstereceği tutum en belirleyici unsur olmaktadır. İbadet mekânlarında bedensel engellilerin, dilenci sanılıp kendilerine para uzatılması ya da mekândan kovulması gibi olumsuz tutumlarla yüzleştikleri⁵⁸ de düşünülürse, engellilerin dinî anlamda sosyalleşmelerini olumlu ya da olumsuz etkileyen en önemli faktörlerin başında toplumun engelliye yaklaşımı geldiği görülmektedir. Bu sebeple engelli bireylerin kendilerini yetersiz olarak görüp görmemeleri, engelli

⁵⁶ Bkz: *age*, s. 103-104.

⁵⁷ Bkz: Seyyar, *age*, s. 194-195.

⁵⁸ Bkz: Naci Kula, “Gençlerde İzdırap Tecrübesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* 2, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 7.

olmayanların kendilerine karşı gösterecekleri tutumla bağlantılandırılabilir.⁵⁹ Olumlu ya da olumsuz yönde abartılı yaklaşımlar ya da görmezden gelmek gibi uç tutumlar yerine engellilerin hayatın bir parçası olarak görülmesi, engelliler nezdindeki beklentiler, engellilere yönelik tutumlar ve engellilerin sosyalleşmesi açısından yerinde bir yaklaşım olmaktadır. Zira onların insanlardan bekledikleri, acıma değil, kendilerini oldukları gibi kabullenmeleri ve kendilerine değer vermeleridir.⁶⁰

Bunun dışında ortopedik engellilerin dinî açıdan sosyalleşmeleri için, dinî mekânların ortopedik engellilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi de gerekmektedir. Yüce Allah'ın engellilere zorluk olmadığını⁶¹ belirtmesi, İslâm'ın bu konudaki duyarlılığının ve bu noktada atılması gereken adımların gerekliliğinin de bir göstergesi sayılabilir. İbadetleri gerçekleştirme noktasında engellilere dinin gösterdiği kolaylıklar (ruhsatlar) kadar, engellilerin ibadet yapmalarını kolaylaştıran dışsal adımlar da “engellilere zorluğun olmaması” bağlamında algılanabilir. Bu bağlamda ibadet mekânlarının mimarisinin her türlü engellinin faydalanabileceği biçimde düzenlenmesi sağlanmalıdır. İbadet mekânlarına ortopedik engellilerin tekerlekli

⁵⁹ Bkz: Naci Kula, “Bedensel Engellilere Yönelik Tutumlar ile Dini Tutumlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, İslami Araştırmalar Dergisi, c. XIX, sayı: 13, 2006, s. 514.

⁶⁰ Mehmet Emin Ay, “Özürlü Çocukların Eğitiminde Din Eğitimi ve Öğretiminin Katkısı”, <http://www.igeln.net.ch/downloads/ozurluocuklarinegitiminedinegitimiveogretim.pdf>

⁶¹ Bkz: Nur, 24/61; Fetih, 48/17.

sandalyeleriyle kolayca giriş ve çıkış yapabilecekleri uygun eğim ve genişlikte rampalar yapılmalı, ortopedik engellilerin gerekirse tekerlekli sandalyeleri üzerinde ya da uygun koltuk veya sandalyelerde ibadetlerini yerine getirebilecekleri kapalı mekânlar düzenlenmelidir. Camiler; namaz kılma, Kur'an okuma, vaaz dinleme gibi ibadetler yanında, aynı zamanda engelli bireylerle engelsiz bireylerin hayatın bir parçası olarak normal bir biçimde sosyalleştiği ve dinî öğretilere ulaştığı aktivite alanları haline getirilmelidir. Bahsi geçen düşüncelere Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "2009-2013 Stratejik Planı"nda⁶² da yer verilmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak bu düşüncelerin plan düzleminden çıkarak uygulamada da geniş bir karşılık bulması gerekmektedir.

⁶² Bkz:

http://www.diyamet.gov.tr/turkish/strateji/dokumanlar/diyamet_stratejik_plan.pdf

II. BÖLÜM: “BIBELGARTEN IM KARTON” ÖRNEĞİ

1. “Bibelgarten im Karton” Örneğinin Tanıtımı

1.1. “Bibelgarten im Karton” Hakkında Genel Bilgi

“Bibelgarten im Karton”, “Kutu İçinde İncil Bahçesi” anlamına gelen Almanca bir ibaredir. Almanya’nın Ottendorf kentinde faaliyet gösteren *Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte GmbH (Bedensel Engelliler İçin Çalışma ve Bakım Merkezi)*⁶³ isimli oluşum bünyesindeki *Gartengruppe “Flowerpower” (“Flowerpower” Bahçe Grubu)* ekibinin, engellilerin bitkisel yollarla terapisi ve eğitime yönelik yaptıkları çalışmaların bir ayağı olan *Bibelgarten im Karton*, aynı zamanda bu çerçevede yapılan diğer çalışmalara çatı niteliği de taşıyan bir uygulama projesidir.

Bibelgarten im Karton, temelde İncil’de geçen bitkilerin engelliler tarafından yetiştirilmesi ve yetiştirilen bu ürünlerin satışına dayanmaktadır. Proje aynı zamanda okullar, dinî cemaatler ve din eğitimi enstitüleri gibi kurumları hedeflemekte ve yapılan çalışmaları bu noktalara kanallandırmaktadır.⁶⁴ Proje kapsamında engelli birey, İncil’deki bitkilerden bir bitki seçerek okulda ya da grup içerisinde İncil’deki bitkilerle meşgul olmakta ve İncil Bahçesi’ne adını

⁶³ Bkz: <http://www.wub-ottendorf.de>

⁶⁴ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Produkt.htm

atmaktadır.⁶⁵ Ortopedik engelliler başta olmak üzere farklı engel gruplarından oluşan bireyler, kapalı mekânlarda ve doğayla iç içe olarak bitki yetiştirmeyi ve bakımını öğrenmekte, uygulama zemini içerisinde sosyalleşme ve dayanışma yoluyla hayatın içerisinde yer almaktadırlar. Aynı zamanda engelliler, yetiştirdikleri bitkilerin pazarlanması yoluyla da bir iş sahibi olup emeklerinin hem doğada hem de toplum zemininde geri dönüşüne şahit olmaktadır. Bütün bu çalışmalar, engelli bireyin hayatı anlamlandırma ve engelleriyle başa çıkma yolunda büyük bir bağımsızlık ve kendi başına hareket etme becerisi kazanmasına yardımcı olmaktadır.⁶⁶

1.2. Örneğin Doğuşu ve Gelişimi

Yıllar önce bir iş oluşturma planı çerçevesinde Almanya'nın Kiel kentindeki Eichhof Mezarlığında “İncil Bahçesi” oluşturulması düşüncesinden hareketle bir proje ortaya konulur. Bahçenin tohum ve bitkilerinin düzenlenmesini de yine Kiel'deki Christian-Albrechts Üniversitesi üstlenmiştir. Bir gün, *Gartengruppe* “*Flowerpower*” ekibinin önde gelen üyesi Peter Portalla'nın komşusu olan Eichhof Mezarlığı bahçıvanı Thomas Eicke'nin, Portalla'ya yedek tohumları göstererek “Siz de bir yerinden başlamaz mısınız?” demesi üzerine Portalla, evinin bir köşesini İncil Bahçesi haline getirmeye karar verir.⁶⁷

⁶⁵ Bkz: <http://www.bibelgarten-im-karton.de>

⁶⁶ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Garten_Therapie.htm

⁶⁷ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Produkt.htm

Düşüncenin bir proje olarak olgunlaşması ise, proje ekibinin bitkiler hakkında bilgi toplarken, bitkilerin köklü bir kültüre ve hikâyeye sahip olduğu gerçeğini tespit etmelerine dayanmaktadır. Tespitler, Ortaçağ başlangıcı için “Karanlık Ortaçağ” tabiri kullanılmasına rağmen, bilinenin aksine bu dönemde manastırların kendini bilime odakladıklarını ortaya koymaktadır. Proje ekibinin anlatımına göre; manastırların laik olmak dışında dünyevi bir rolü de bulunmaktadır. Manastırlar, diğer hizmetlerin yanında sağlık hizmetlerinde de bulunmuşlar, antik ve o zamanki mevcut İslami bilgilere dayanarak da büyük ilerlemeler göstermişlerdir. Ancak eski zamanların sözü edilen bilimsel hazineleri daha yeni yeni değerlendirilmeye başlamıştır. *Gartengruppe “Flowerpower”* ekibi üyeleri de böylece, eski zamanların günümüze bir yansıması olarak *Bibelgarten im Karton*’la başladıkları bir dizi çalışmayı gerçekleştirmeye karar vermişlerdir.⁶⁸

Bibelgarten im Karton (Kutu İçinde İncil Bahçesi) projesi, yukarıda anlatılanların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu projenin uygulanmaya başlanması ve insanlar arasında yayılmasıyla sosyal açıdan çok yönlü irtibatlar kurulmaya başlanmış ve ürünlere olan talep gün geçtikçe artmıştır. Çalışmanın sonuçları ortaya çıkmaya başladıkça da önceki çalışmaları destekleyen ve geliştiren evrensel bir

⁶⁸ Bkz: Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte g.GmbH, *Klostergarten im Karton Konzept: “Flowerpower”*, Ottendorf, 2008, s. 1.

nitelik arz ettiği görülmüştür.⁶⁹ Hali hazırda 145'i Almanya'da ve kalan 35 tanesi dünyanın birçok ülkesinde -Avusturya (8), İngiltere (5), Hollanda (3), İsrail (3), Belçika (2) ABD (2), İsviçre (2), Danimarka (1), İtalya (1), İspanya (1), Macaristan (1), İrlanda (1), Romanya (1), Yunanistan (1), Portekiz (1), Polonya (1), Avustralya (1)- olmak üzere toplam 180 tane İncil Bahçesi bulunmaktadır.⁷⁰ Bu bahçelerin en küçüğü, ilk başta 9 m² olarak oluşturulan ve şu anda 20 m² olan; yaklaşık 80 bitkinin, tarihi bahçe araçlarının ve daha fazlasının *Gartengruppe "Flowerpower"* ekibinin çalışmalarıyla birlikte sergilendiği Ottendorf'taki İncil Bahçesi'dir ve ziyaretçilere açık durumdadır.⁷¹

Bibelgarten im Karton projesinin uygulama süreci içerisinde aynı ekip tarafından, aynı minval üzere başka çalışmalar da ortaya konulmuştur. İlaç ve aromatik olarak kullanılan bitkilerin tarihsel arka planını irdeleyen *Klostergarten im Karton (Kutu İçinde Manastır Bahçesi)*, bitki kokuları ve bitkilerle dokunsal terapi üzerine oluşturulan *Therapierasen im Karton (Kutu İçinde Terapi Bahçesi)*, ünlü Alman keşiş ve teolog Martin Luther'in yaşadığı yerlerde yapılan kazılarda bulunan eşyalarına yönelik hazırlanan *Das Lutherpäckchen (Luther Paketi)* ve dünya nüfusunun beslenmesi, açlık, yoksulluk, nüfus artışı, biyo çeşitlilik gibi konulara değinen *Welternährung im Karton? (Kutu*

⁶⁹ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Garten_Therapie.htm

⁷⁰ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_in_Norddeutschland.htm

⁷¹ Bkz: http://www.bibelgarten.com/bibelgarten_ottendorf.htm

İçinde Dünya Gıdası) isimli çalışmalar, çatı olarak *Bibelgarten im Karton* örneğinden beslenen ve temelde bir teolojik zemini ve eğitsel niteliği olan projelerdir.⁷² Bu çalışmalara sonraki kısımlarda ayrıca değinilecektir.

1.3. Proje İçeriği ve Kapsamı

Bibelgarten im Karton (Kutuda İncil Bahçesi), İncil’de geçen 112 bitki içinden seçilmiş 12 tohum ve süsleme için kullanılan 6 bitkiyi içermektedir. 12 adet tohum listesi; kırmızı mercimek, hardal, kimyon, buğday, nohut, keten, darı, bakla, haşhaş, çörekotu, kişniş ve arpadan oluşmaktadır. Süsleme için kullanılan 6 bitki ise incir, nar, defne, mersin, keçiboynuzu ve çamdır. Çama alternatif olarak hurma, sarısabır, meşe, sarmaşık ve servi ağacı da kullanılmaktadır. Bitki ve tohumların dışında 55 sayfalık bilgi içeren çalışma kitabında, çalışma yönergeleri ve İncil’deki pasajlarla birlikte İncil’de geçen bitkilerin bir listesi de yer almaktadır.⁷³ Pakette bulunan 55 sayfalık kitapçık kapsamındaki konu başlıkları genel hatlarıyla şunlardır⁷⁴:

- Binyıllık Bitkiler: İncil Bitkileri
- Taksonomik Tahsis (Sınıflandırma) Problemi
- Çalışma Materyalleri
- Pencere Kenarında Sınıf-İncil Bahçemiz

⁷² Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_im_Karton.htm

⁷³ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Produkt.htm

⁷⁴ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Inhaltsverzeichnis.htm

- Okul Bahçesinde İncil Bahçemiz
- Papirüs Yapımı
- İncil Bitkileri Hafıza Oyunu
- İncil Bitkilerinden Kartpostal Yapıyoruz
- Musa'nın Kutsal Merhem Yağı Tarifi
- İncil'deki Muhteva ile Pişirme
- İncil Keki 1
- İncil Keki 2
- İncil Keki 3: Kimya Alanında İncil Keki Denemesi
- Kendi İncil Kekimizi Yapıyoruz
- İncil'de Yeme-İçme ve Tarifler
- Şarap ve İncil
- Bir İncil Teması Olarak Bahçe
- İncil'den Seçilmiş Pasajlarda Yer Alan Bitki Metaforu Örnekleri
- İçinde Bitki Örnekleri Geçen Kıssalar
- Sanat Alanında İncil Bitkileri
- İncil Başlıklarının Ardından Bitkilerin Atanması
- İlahi Kitabında İncil Bitkileri
- İncil'deki Referanslarıyla Beraber İncil Alfabesindeki Bitkiler
- Yahudilikte Bitkiler
- Tevrat'ta Geçen Bitkiler

- Geleneksel Yahudi Tarifleri
- İncil'deki Hayvanlar
- Almanya ve Dünya Üzerindeki İncil Bahçeleri
- Bibelgarten im Karton'daki Bitkilerin Bakımı
- Bibelgarten im Karton'daki Tohumların Bakımı
- Referanslar
- Bibliyografya
- İnternet Linkleri

Daha önce de değinildiği üzere projenin yöneldiği kesim engelli bireylerdir. Okullar, dinî organizasyonlar ve din eğitimi enstitüleri gibi kuruluşlara hitap eden *Bibelgarten im Karton* projesi bünyesinde yetiştirilen ürünler, bütün ya da parçalar halinde opsiyonel olarak satışa sunulmaktadır.⁷⁵ Bu sayede engelliler, bitkisel terapi, eğitim ve sosyalleşme gibi kazanımlar yanında yetiştirilen ürünleri pazarlama ve bir iş sahibi olma imkânı da bulmaktadırlar.

1.4. Uygulama Süreci ve Hedefler⁷⁶

Proje, 10 katılımcı ve 3 çalışan ile uygulanmaktadır. Proje uygulanırken mevsimler, kutsal günler (Noel, Paskalya gibi) ve özel günler (açık kapı günleri, kermesler vs.) dikkate alınmaktadır. İşler, kim nerede daha faydalı olabilecekse ona göre dağıtılmaktadır.

Proje bünyesinde bitki ıslahı için bir ısıtmalı sera, çalışma odaları

⁷⁵ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Produkt.htm

⁷⁶ Bu bölüm için bkz: http://www.bibelgarten.com/Garten_Therapie.htm

ve bir de soğuk seranın yanı sıra sürekli engellilere yönelik açık havada bir bitki bahçesi, yıllanmış bitkilerden oluşan bahçeler, küçük bir kreş ve aynı zamanda tekerlekli sandalyede olanlar için yüksekte yer alan çiçek yatakları bulunmaktadır.

Kışın yapılan işler ise, Noel ve Paskalya için çiçek aranjmanları yapmak ve tohum makineleri imalatı gibi daha çok çiçeklerle ilgili faaliyetlerdir. Ayrıca bitki bilimi ve bitki yetiştirme hakkında bilgi edinimi ve projelerin arka planında yer alan bilgilerin sunumu için de yılın bu dönemi kullanılmaktadır. Kış aylarının bir diğer faaliyeti ise eski bahçe araçlarının onarımı ve küçük bir bahçe malzemeleri müzesi oluşturulmasıdır.

Proje engelli bireylerin şu üç nokta üzerinde gelişmelerini hedeflemektedir:

- a.** Algılama ve hareket
- b.** Dil ve düşünce
- c.** Kişisel ve toplumsal kişilik

Yapılan çalışmalar ise, katılımcıların bireysel ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Öğrenim, dil gelişimi, duygusal ve sosyal gelişim, zihinsel gelişim, bedensel gelişim, duyma ve görme gibi alanlar, projenin engelli birey üzerinde amaçladığı gelişim basamaklarıdır. Hedefler, bahçe çalışması çerçevesinde belirli, pratiğe bağlı, bütüncül, proje tabanlı ve deneyime dayalı öğrenime göre belirlenmektedir. Bu hedefler ise şöyle sıralanmıştır:

- Bütüncül; baş, kalp ve el ile öğrenme

- Beraber, pratik çalışma
- Gerçekliğe dayalı öğrenme
- Kişisel ve toplumsal kişiliğin gelişimi
- Hazır hareketlerin güçlenmesi
- Çalışma esnasında beraberlik deneyimi
- Zaman oryantasyonu deneyimi ve öğrenimi (mevsimler, aylar, haftalar, günler, saatler)
- Eğitim ve yetiştirme
- Bireysel becerilerin gelişimi
- Mekan algısı deneyimi
- Kendini iş dünyasına alıştırma ve değişen şartlara uyum sağlama
- Kolay öğrenme; örneğin belirli durumlarda uygulanan proje tabanlı öğrenme
- Bitki ve hayvanların yaşama ortamlarının doğrudan deneyim ve keşifle öğrenilmesi
- Doğal oyunculuk yönetimi niteliklerinin kazanılması
- Ekim, bakım, hasat işlerinin temel kültür teknikleri olarak tanınması ve bulunması
- Bilmenin, çalışmanın ve çabanın bitki yetiştirmek için ne kadar gerekli olduğunun tecrübe edilmesi
- Bitkileri kendi başına ekip değerlendirmek
- Zaman içinde bitki ve hayvanlar ve yaşama ortamlarının korunması için sorumluluk alma

- Bitki ve hayvanların olumlu korunması ile ilgili deneyimlerin kazanılması
- Canlıların ne kadar eşsiz, ilginç, güzel ve hassas olduklarının deneyimi
- Hayatın gerçek değerini ve bitki ve hayvan haklarını kavrama
- Geçmiş ve bugünü keşfetme
- Ekonomik planlama ve karar
- Kazanç ve süreç bilgisi edinmek
- Boş vakitler için öneriler almak

Çalışmanın planlanması ve uygulanması esnasında çalışanlardan yardım almak gerekmektedir. Bireysel çalışmalarda ise zayıf grup üyeleri için birebir destek öngörülmektedir.

Sezona yayılan etkinlikler ise şunlardır:

- Projenin planlanması
- Projenin uygulanması
- Muhasebe
- Konu kutularının satışı ve gönderimi
- Halkla ilişkiler
- Tarihi bahçelerin restorasyonu
- Bahçe tesislerine geziler düzenleme

Ekim-Nisan sezonu etkinlikleri:

- Bitkilerin ekilmesi
- Egzotik bitkilerin ekim ve bakımı
- İncil bahçesinin sunumu
- Kutu gönderiminin organizesi
- Yılbaşı ürünlerinin üretimi
- Paskalya ürünlerinin üretimi
- Yeni çalışma metotlarının denenmesi
- Hava durumunu gözlemleme
- Tarihi bahçelerin restorasyonu
- Sanat projeleri

Nisan-Ekim sezonu sera ve açık hava etkinlikleri:

- Bitki yetiştirme
- Bitki bakımı
- Yarı-doğal bahçe
- Bahçe araçları toplantısı

1.5. Öğretim Materyalleri

Bibelgarten im Karton'un uygulanması esnasında çeşitli öğretim materyalleri ve somut örnekler de kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

“Pencere Kenarında Sınıf-İncil Bahçemiz” uygulaması sınıftaki pencere kenarlarında İncil’de geçen bitkilerin yetiştirilmesini

öngörmektedir. “Okul Bahçesinde İncil Bahçemiz” uygulaması ise okulun bahçesinde İncil’deki bitkilerin yetiştirilmesine imkân sağlamaktadır.⁷⁷

“Kendi İncil Kekimizi Yapıyoruz” uygulamasında da öğrencilerin İncil’de geçen malzemeleri kullanarak kendi kek tariflerini geliştirmeleri sağlanmaktadır. Söz gelimi Luther’in İncil’inde geçen malzemelerin, geçtiği yerlerdeki referanslarıyla birlikte bir listesi sunulmakta ve öğrencilerden bunları kullanarak kendi kek tariflerini oluşturmaları istenmektedir.⁷⁸

Bir diğer öğretim materyali ise, insanların bundan yıllar önce neden bitkilere ihtiyaç duyduklarına ve günümüzde bizim neden bitkilere ihtiyacımızın olduğuna değinmektedir. Öğretim kapsamında geçmişteki örnekler hakkında (örneğin Şarlman’ın bahçesi, Dioskorides’in ve Hildegard von Bilgen’in bitkisel yazıları gibi) bilgi verilmekte ve öğrencilerin geçmişle günümüz arasında bir bağ kurmaları istenmektedir. Öğrencilerin belirli ders bölümlerinde Şarlman’ın bahçesinde adı geçen önemli bitkileri “doğada” keşfetmeleri ve bitkilerin koku ve tatları hakkında incelemelerde bulunmaları öngörülmektedir. Öğrencilere geçmişteki ve bugünkü bitkilerin genel anlamda teorik bilgilerini ve doğanın sürekliliğini öğretmek hedeflenmektedir.⁷⁹

⁷⁷ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Arbeitsblatt.htm

⁷⁸ Bkz: *agl*.

⁷⁹ Bkz: Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte g.GmbH, *age*, s. 19.

“Manastır Bahçesinde Görmek-Koklamak-Dokunmak-Tatmak” isimli etkinlik ise çocuğun sağlıklı gelişimi için çevresini ona verilen bütün duyularla tanınmasını hedeflemektedir. Etkinliğin amacı, çocuklara renkleri, şekilleri, yüzeyleri, kokuları, tatları ve sesleri tarif edebilmelerini öğretmek, bunları tanıdık şeylerle karşılaştırmalarını ve hislerine bir isim vererek günlük hayatta kullanmalarını sağlamaktır. Çocukların görevi keşif gezilerinden kendilerini en çok etkileyen iki örnek kağıt getirmeleridir. Ders yöneticisi çocukların izlenimlerini anlatmalarını ister. Bu sonuçlara dayalı olarak çocukların algılama ve tekrar hatırlayabilme yeteneklerini test etmek amacıyla çeşitli oyunlar da oynanmaktadır. Örneğin koklama kutuları oluşturularak kapakları delik kutularının içine kokulu yapraklar doldurulur ve çocuklardan bunun hangi bitki olduğunu tahmin etmeleri istenir. Ya da bir çocuğun gözleri bağlanır ve arkadaşı onu işaret edilen bitkilerin yanına götürür. Gözleri bağlı çocuk ise koklayarak ve dokunarak o bitkinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Bu oyun zorluk derecesi artırılarak birçok bitkinin yanına götürülen çocuğun, gözlerini açtığında hangi bitkilerin yanına gittiğini söylemesi şeklinde de oynanmaktadır.⁸⁰

“Hangi Şifalı Bitkileri Biliyoruz?” etkinliği kapsamında öğrencilerden, yakınları arasında şifalı bitkilerle ilgili bir araştırma yapmaları, buldukları resimleri ve bilgileri bir karta işleyerek getirmeleri istenmektedir. Ayrıca öğrencilere kendi zevk ve tercihlerine

⁸⁰ Bkz: Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte g.GmbH, *age*, s. 20.

göre bitki çayları hazırlamaları da öğretilmektedir.⁸¹

Bunların dışında bitkilerden oyun kartları ve kartpostal yapma etkinliklerinden de bahsedilebilir. Oyun kartı etkinliği kapsamında bitkiler kurutularak kartların üzerine preslenip yapıştırılmakta, üzerinde kurutulmuş bitki ve bitkinin ismi yazılı olan kartlar ters çevrilerek grup halinde hafıza oyunu oynanmaktadır. Bitkiyi ve ismini doğru eşleştiren oyuncu, kartları kazanmaktadır. Kartpostal etkinliğinde ise İncil’de geçen tohumlar ve kurutulmuş çiçekler, yapışkan bir zemin üzerine beceri ve hayal gücüne dayalı olarak serpiştirilmekte ve kartpostal haline getirilmektedirler.⁸²

1.6. Örneğin Yanında Yapılan Diğer Uygulamalar

Gartengruppe “Flowerpower” (“Flowerpower” Bahçe Grubu), Bibelgarten im Karton örneği yanında yine bitkisel ve teolojik bir zemine sahip başka projeler de geliştirmiştir. Bu anlamda *Bibelgarten im Karton* örneğinin diğer projelere bir esin kaynağı olduğundan ve kapsayıcı bir nitelik gösterdiğinden bahsedilebilir. Zira *Bibelgarten im Karton*’un ismiyle müsemma internet sitesinde de diğer projeler, *Bibelgarten im Karton*’un alt dalları olarak sunulmaktadır. *Gartengruppe “Flowerpower”*’ın *Bibelgarten im Karton* dışındaki projeleri şunlardır:

⁸¹ Bkz: Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte g.GmbH, *age*, s. 21.

⁸² Bkz: *age*, s. 22-23.

1.6.1. Kloostergarten im Karton (Kutu İçinde Manastır Bahçesi)

Eski zamanlarda da manastır bahçelerinin bulunduğu ve ağaç yetiştirmenin, ağaçların meyvelerinden yemenin ve ağaçlardan faydalanmanın Hristiyanların kutsal kitabı Eski Ahit'te geçtiği belirtilmektedir. Manastır görevlisi olan papazlar ve çiftçilerin, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve yetiştirdikleri ürünleri satmak için bu bahçelerin bakımlarıyla ilgilendikleri bilinmektedir. Daha sonra ise bahçelerin teolojik anlamı ve insanların tarıma ve bahçe yetiştiriciliğine olan ilgileri artmaya başlamıştır. Nitekim Alman din adamı Hrabanus Maurus, bu bahçeleri Tanrı'nın koruma sıfatıyla çevrelediği kiliseye benzetmektedir. Benedikt zamanındaki bir papaz kuralı da “dua et ve çalış” (ora et labora) der. Bunun yanında bahçe ile ilgilenmenin ibadetleri engellememesi ve çalışma şartlarının ona göre düzenlenmesi gerekmektedir.⁸³

Bahçe oluşturma ve bitkilerden faydalanmanın tarihsel arka planından yola çıkan *Kloostergarten im Karton (Kutu İçinde Manastır Bahçesi)* projesi, bir arazi kalite yönetmeliği olan *Capitulaire de villis*'te ve Alman din adamı ve yazar Walahfrid Strabo'nun *Hortulus* isimli didaktik şiirinde geçen bitki tohumlarının yetiştirilmesine dayanmaktadır. *Bibelgarten im Karton* örneğinde olduğu gibi bu paket içerisinde de yine 12 adet tohum ve içinde tıbbi tavsiyeler, tarifler vs.

⁸³ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Kloostergarten_im_Karton.htm

olan 49 sayfalık bir çalışma kitabı bulunmaktadır.⁸⁴ Paket içindeki 12 bitki tohumu ise; hindiba, çemen, kişniş, anason, kimyon, nohut, bakla, rezene, haşhaş tohumu, kimyon tohumu, beyaz hardal ve çörek otudur.

1.6.2. Therapierasen im Karton (Kutu İçinde Terapi Bahçesi)

Bu proje ise terapi amaçlı, özel olarak geliştirilmiştir. Proje, dokunulduğunda güzel koku veren çim nane ve papatya gibi bitkilerle terapi ve dayanıklı - az dayanıklı bitkilerin ayrımını öngören çalışmalardan oluşmaktadır. Projedeki bitkiler çim üzerinde terapi için uygun olduğu gibi saksıda yetiştirmeye de müsaittir. Terapi esnasında terapi uygulanan kişinin yattığı yer, vücudu ve kafası bitki kokularına uygun bir pozisyonda ayarlanır. Koku tercihleri ve tedavi amacına bağlı olarak konum seçimi yapılır. Terapi esnasında kollar ve bacaklar temas ettirilerek bitki kokularıyla bir bağ kurulur. Proje kapsamında kullanılan diğer bitkiler ise; Alman papatyası, yarpuz ve limon kekiğidir.⁸⁵

1.6.3. Das Lutherpäckchen (Luther Paketi)

Bu paket, Alman keşiş ve teolog Martin Luther'in Mansfeld şehrinde yaşadığı evin çevresinde ve hayatının belli dönemlerinde bulunduğu Wittenberg ve Eisleben şehirlerinde yapılan kazılar sonucu elde edilen "Luther'in bulunmuş eşyaları" olarak nitelendirilen eşyalardan oluşmaktadır. Buluntular, Luther ailesinin yaşam tarzı

⁸⁴ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Klostergarten_im_Karton.htm

⁸⁵ Bkz: http://www.bibelgarten.com/Therapie_Sinnespflanzen.htm

hakkında yazılı kaynaklarda bulunmayan şaşırtıcı bilgiler vermektedir. Buluntular içerisinde ekin artıkları, bakliyat ve meyveler de bulunmaktadır. Luther Paketi içinde ise çavdar, buğday, yulaf, arpa, haşhaş, incir, nar, hurma, fasulye ve bezelyeden oluşan 10 adet tohum ve arkeolojik buluntularla ilgili bilgiler, ıslah kılavuzu, reçeteler, referanslar ve linkler bulunmaktadır.⁸⁶

1.6.4. Welternährung im Karton? (Kutu İçinde Dünya Gıdası)

Welternährung im Karton? (Kutuda Dünya Gıdası), dünya nüfusunun ana besin maddelerini içermektedir. Diğerlerinin aksine bu projenin isminin sonunda bir soru işaretinin yer alıyor olması, acaba kaç seferlik bir hamleyle dünyanın söz gelimi buğday ihtiyacına ulaşabiliriz ya da yetişen tohumları kaç yıl daha ekebiliriz gibi soruların hareket noktası olarak alınmasından kaynaklanmaktadır. Paketin içerisinde arpa, darı, çavdar, buğday, susam, nohut, pirinç, fasulye, mısır, mercimek, soya ve yulaf tohumlarının yanı sıra 55 sayfalık bir de çalışma kitabı bulunmaktadır. Çalışma kitabında; ana besinler, dünya gıda durumu, açlık, nüfus artışı, yoksulluk, biyo çeşitlilik, iklim değişikliği, doğal afetler, çevresel bozulma, su kaynakları, sosyal ve kültürel faktörler, arazi hakları, gıdaların fiyatlarındaki değişiklikler, altyapı, kültürel ve sosyo-ekonomik problemler ve çatışmalar gibi konular ele alınmış ve çeşitli yaş gruplarına göre çalışma listesine eklenmiştir.⁸⁷

⁸⁶ Bkz: <http://www.bibelgarten.com/Lutherpaeckchen.htm>

⁸⁷ Bkz: <http://www.bibelgarten.com/Welternahrung-im-Karton.htm>

2. Örneğin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi

Bibelgarten im Karton örneğinin fikir olarak İncil’de geçen bitkilerin bedensel engelliler tarafından yetiştirilmesine dayanması, örneği başlı başına bir din eğitimi projesi kılmaktadır. Ürün kutusu içerisinde dağıtılan çalışma kitabının içerisinde, bitkilerin İncil’de hangi pasajlarda geçtiği bilgisi yanında Yahudilik’te ve Tevrat’ta bitkilere dair bilgilere ve İncil’de yeme-içmeyle ilgili hususlara değinilmesi, bahçenin bir İncil teması olarak ele alınması ve bitkilerin yanında İncil’de geçen hayvanlara da değinilmesi, projenin din eğitimi açısından zengin bir kapsam ve sunuma sahip olduğunu göstermektedir. Proje aynı zamanda kutsal günlere göre planlanmakta ve ürünler Noel, Paskalya gibi dinî günler dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Aynı zamanda yetiştirilen bitkiler, dinî cemaatlara ve din eğitimi enstitülerine pazarlanmakta ve bu suretle din eğitiminin geliştirilmesine de hizmet edilmektedir.

Bibelgarten im Karton, ortopedik engellileri de içine alan geniş bir engelli grubunun dinî sosyalleşmelerine de imkân sağlamaktadır. Güçlü bir birliktelik duygusu içerisinde engelliler, dinî argümanların da eşliğinde yaşam ile başa çıkma ve hayat karşısında olabildiğince büyük bir bağımsızlık, özgürlük, kendi başına hareket etme ve bağımsız karar verme fırsatı elde etmektedirler. Çalışarak boş vakitleri değerlendirmenin yollarını öğrenen bedensel engelliler, bu yolla hem işe yarama duygusunu hissetmekte, hem de emeğin kutsal karşılığı olan toprağın altındaki ilahi işaretlere şahit olmaktadırlar.

Bitkilerin rahatlatıcı dünyası içerisinde bedensel engellilerin elde ettiği kazanımlar arasında canlılara merhamet duygusu da yer almaktadır. Canlıların ne kadar eşsiz, ilginç, güzel ve hassas olduklarının deneyimini yaşayan bedensel engelliler, hayatın gerçek değerini hissetmekte ve varlıkları severken kendi varlıklarını da olduğu gibi sevmeyi öğrenmektedirler.

Kutuda İncil Bahçesi projesi dışında üretilen diğer ürünlerin de, temelde bir teolojik zemine ve din eğitimi eksenli bir boyuta dayandığını daha önce belirtmiştik.

Kutuda Manastır Bahçesi projesi, bitkilerin tarihsel arka planına değinirken, manastırlardaki işleyişten tarihsel metinlerin satır aralarındaki dinî mesajlara kadar pek çok detaya dikkatleri çekmektedir. Manastırlardaki bahçelerin Tanrı'nın koruma sıfatıyla çevrelediği kiliselere benzetilmesi, bir papaz kuralı olan “dua et ve çalış” (ora et labora) öğretisi üzerinde durulması ve bahçede çalışmanın ibadetleri engellemeyecek şekilde düzenlenmesi, projenin dayandığı dinî zemini ve eğitsel boyutları ortaya koymaktadır.

Ünlü bir Alman keşiş ve teolog olan Martin Luther'in yaşadığı yerlerde yapılan kazılar sonucu ortaya çıkan buluntulardan yola çıkan *Luther Paketi*, Hristiyan dünyasında önemli bir dinî kişilik olan Martin Luther'in hayatı ve yaşam biçimi hakkında geniş bir bilgi sunmaktadır. *Luther Paketi*'yle birlikte verilen bilgilerde Luther'in mühür olarak kullandığı Luther Gülü simgesine, Almanya'nın pek çok yerinde bulunabilen Luther Meşelerine ve Luther'in bir mektubunda söylediği

iddia edilen “*Yarın dünyanın sonunun geleceğini bilsem bir elma ağacı dikerdim*” sözüne atıflar yapılması da yine bitki eksenli din eğitimi vurguları olarak değerlendirilebilir.⁸⁸ Luther’in söylediği varsayılan bu sözün Hz. Muhammed’e ait olan “*Elinizde bir ağaç fidanı varsa, kıyamet kopmaya başlasa bile eğer onu diyecek kadar vaktiniz varsa, mutlaka dikin.*”⁸⁹ hadisine benzemesi ise manidardır. Bunun dışında İncil’de geçen malzemelerden yiyecek yapımına değinilirken malzemelerin referansları olarak Luther’in İncil’ine atıflar yapılması da projenin Luther’le alakalı olan bir başka din eğitimi boyutudur.

Bir diğer çalışma olan *Kutuda Dünya Gıdası* projesi de yine açlık ve yoksulluğa dikkat çekmekte ve diğerkâmlığı hatırlatan bir öğretiyi içinde barındırmaktadır. “Azdan çoğa gitme”ye değinilen ve suyun hayat olduğu düşüncesini aşıl原因an kısımlar da yine dinî öğretiler ile harmanlanmış bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Görüldüğü üzere *Bibelgarten im Karton* örneği, gerek kendi başına ve gerek yan projeleriyle birlikte ismiyle müsemma bir din eğitimi projesi olarak değerlendirilmektedir. Ortopedik engelliler başta olmak üzere bedensel engellilerin sonsuzluğa giden yolculuklarında dünya üzerindeki zorlu dönemeçlerini dinin yol gösterici ve bitkilerin rahatlatıcı etkileri içerisinde katetmelerini sağlamak üzere ortaya konulan bu örnek, ortaya çıkan farklı çağrışımlarla “*Kur’an Bahçesi*” isimli bir uyarlamaya kapı aralamaktadır.

⁸⁸ <http://www.bibelgarten.com/Lutherpaeckchen.htm>

⁸⁹ Münâvî, *Feyzü’l Kadir*, III, 30; Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, s. 168.

III. BÖLÜM: “KUR’AN BAHÇESİ” UYARLAMASI

“*Bibelgarten im Karton*” örneği hakkındaki bilgilerden sonra “*Kur’an Bahçesi*” uyarlamasına bir girizgah olarak İslâm’daki bitki tasavvuruna âyetler ve hadisler ışığında değinilecek ve son olarak da uyarlama hakkında bilgiler verilecektir.

1. İslâm’da Bitki Tasavvuru

Bitki ögesi, Kur’an ve hadislerde çokça zikredilmiş ve değişik açılardan bir bitki tasavvuru ortaya konulmuştur. Bitkilerin sıkça zikrediliyor olması, İslâm’ın bitkilere verdiği önemin bir göstergesidir. Kur’an-ı Kerim’de bitkiler, kimi zaman somut anlamda, kimi zaman da soyut anlamda zikredilmiş ve anlatım zenginliğinin bir unsuru olarak bitki benzetmelerinden yararlanılmıştır. Hadislerde ise daha çok bitki yetiştirmenin önemine vurgu yapılmış ve bunun dünyevi ve uhrevi faydalarına değinilmiştir. “Tıbbü’n-nebevî” diye adlandırılan Hz. Muhammed’in tıbbî uygulamaları içerisinde de yine bitkilerle ilgili örneklerle rastlanmaktadır.

İslâm’daki bu zengin bitki motifleri, “*Kur’an Bahçesi*” uyarlaması çerçevesinde anlatım derinliği sağlamak ya da din eğitiminin etkinliğini güçlendirmek için kullanılabilir. Aşağıdaki örnekler, aynı zamanda İslâm’ın bitkilerle ilgili zenginliğini ortaya koyması bakımından da önemlidir. Ancak *Kur’an Bahçesi*’nin detaylarında da değinileceği üzere uyarlamanın birincil amacı, engellilere doğrudan din

eğitimi verilmesinden ziyade engellilerin hayatla başa çıkması için gereken özlü anlatımı dinin ışığında sağlamak olduğundan, burada yer verilen bitki tasavvurunun da içinde yer aldığı geniş bir ufkun gerekliliği önem kazanmaktadır.

1.1. Kur'an-ı Kerim'de Bitkiler

1.1.2. Kur'an'da Adı Geçen Bitkiler

Kur'an-ı Kerim'de isimleri birebir zikredilen bitkiler arasında adı en fazla geçen bitki hurmadır. Hurma, Kur'an'da 17 yerde geçmektedir.⁹⁰ Ayrıca En'am suresinde hurma ile birlikte "birbirine benzer ve birbirinden farklı" olarak tanımlanan üzüm, zeytin ve nardan da söz edilmektedir.⁹¹ Üzüm, zeytin ve nar, başka âyetlerde de geçmektedir.⁹² Bu bitkiler dışında muz⁹³ ve kiraz ağacı⁹⁴ da Kur'an'da zikredilmektedir. Ayrıca "birbiri üzerine bindirilmiş taneler"⁹⁵ olarak tasvir edilen tahıllar da Kur'an'da yer almaktadır.⁹⁶ Kur'an'da ayrıca bitkilerin aynı su ile sulandığı halde ürünlerin bazısının bazısına üstün

⁹⁰ Bkz: Bakara, 2/266; En'âm, 6/99, 141; Ra'd, 13/4; Nahl, 16/11, 67; İsrâ, 17/91; Kehf, 18/32; Meryem, 19/23, 25; Mü'minûn, 23/19; Şuarâ, 26/148; Yâsîn, 36/34; Kâf, 50/10; Rahmân, 55/11, 68; Abese, 80/29.

⁹¹ Bkz: En'âm, 6/99, 141.

⁹² Bkz: Ra'd, 13/4; Nahl, 16/11, 67; Yâsîn, 36/34; Abese, 80/29; Mü'minûn, 23/20; Nur, 24/35; Tin, 95/1; Rahmân, 55/68.

⁹³ Bkz: Vâkı'a, 56/29.

⁹⁴ Bkz: Vâkı'a, 56/28.

⁹⁵ Bkz: En'âm, 6/99.

⁹⁶ Bkz: En'âm, 6/99; Nahl 16/11; Bakara, 2/261; Yûsuf, 12/47.

kılındığı da ifade edilmektedir.⁹⁷

Allah-u Teâlâ, Kur'an'da pek çok şey üzerine olduğu gibi bitkilerden sadece incir ve zeytin üzerine yemin etmektedir.⁹⁸ İsrailoğullarının kendilerine Allah tarafından gönderilen bildircin eti ve kudret helvasından sıkılıp bunların dışında “yerin bitirdikleri”nden istemeleri anlatılırken de sebzelerden acur, mercimek, bakla, sarımsak ve soğandan bahsedilmektedir.⁹⁹ Ayrıca sebzelerden hardal¹⁰⁰ ve kabak¹⁰¹ da Kur'an'da geçmektedir. Sebe' kavmine azap olarak gönderilen “Arîm” seli anlatılırken de ılgın ve sedir ağaçlarından bahsedilmektedir.¹⁰²

Ahiret tasvirleri esnasında mü'minlerin mükafatları anlatılırken *“Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içeceklerle dolu bir kâseden içirilir.”*¹⁰³ denilerek zencefil ağacından ve cehennem yiyeceği olarak da *“günahkarların yemeği”*¹⁰⁴ olan zakkum ağacından müteaddid defalar bahsedilmektedir.¹⁰⁵ Kur'an'da “şecere-i mel'üne”¹⁰⁶ yani “lanetli ağaç” olarak da anılan ağacın zakkum ağacı olduğu da genel bir görüş olarak

⁹⁷ Bkz: Ra'd, 13/4.

⁹⁸ Bkz: Tin, 95/1.

⁹⁹ Bkz: Bakara, 2/66.

¹⁰⁰ Bkz: Enbiyâ, 21/47; Lokman, 31/16.

¹⁰¹ Bkz: Sâffât, 37/146.

¹⁰² Bkz: Sebe', 34/16.

¹⁰³ Bkz: İnsan, 76/17.

¹⁰⁴ Bkz: Duhân, 44/43-46.

¹⁰⁵ Bkz: Duhân, 44/43-46; İsrâ, 17/60; Saffât, 37/62-67; Vâkı'a, 56/51-55.

¹⁰⁶ Bkz: İsrâ, 17/60.

kabul görmektedir.¹⁰⁷ Bu bitkilerin yanında gerek dünya üzerindeki, gerek cennetteki tasvirlerde geniş anlamıyla meyvelerden de söz edilmektedir.¹⁰⁸ Ayrıca cennetliklerin kendilerine verilen meyveleri yediklerinde bunların daha önce (dünyada) kendilerine verilen meyveler gibi olduklarını söyleyecekleri ve cennetteki meyvelerin dünyadakilere benzediği de ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Kur'an'da yer alan ahiret tasvirlerinde dünyadakilere benzeyen bu bitkiler yanında adı geçen "Tûbâ"¹¹⁰ ve "Sidretü'l-Müntehâ"¹¹¹nın iki farklı ağaç olduğuna inanılmaktadır. Taberî ve Razi gibi bazı müfessirler, Tûbâ'nın cennetteki bir ağacın adı olduğunu belirtirler.¹¹² Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadise göre de, Hz. Peygamber'e Tûbâ'nın dünya ağaçlarından hangisine benzediği sorulmuş, o da hiçbirine benzemediğini ifade etmiştir.¹¹³ Yine Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber'in "*Ashâbım! Cennet'te bir ağaç vardır ki, bir süvari onun gölgesinde yüz sene gezse onun gölgesini asla bitiremez.*"¹¹⁴ diye tasvir ettiği ağacın Tûbâ ağacı olduğu ifade edilmektedir. Allah'ın vahiylerini

¹⁰⁷ Bkz: Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, 1993, VII, 141; Seyyid Kutub, *Fîzılâl-il Kur'an*, Hikmet Yayınları, İstanbul, IX, 345.

¹⁰⁸ Bkz: Abese 80/27-32; En'âm, 6/99; Nahl, 16/11, 67, 69; Fâtır, 35/27; Yâsîn, 36/57; Zuhuruf, 43/73; Duhân, 44/55; Muhammed, 47/15; Tûr, 52/22; Rahmân, 55/11, 52, 68; Vâkı'a, 56/20, 32-33; Mürselât, 77/42; Abese, 80/31.

¹⁰⁹ Bkz: Bakara, 2/25.

¹¹⁰ Bkz: Ra'd, 13/29.

¹¹¹ Bkz: Necm, 53/14, 16.

¹¹² Bkz: Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 86.

¹¹³ Bkz: *age*, s. 86.

¹¹⁴ Bkz: Buhârî, Bed'ü'l-Halk (1346).

Cebrail aracılığıyla gönderdiği yer olan ve “son ağaç” anlamına gelen “Sidretü’l-Müntehâ” ise İslâmi inançta tüm canlılar âleminin son bulunduğu, göğün yedinci katı ile arş arasında bulunduğu inanılan bir ağaçtır.¹¹⁵

Kur’an’da adı geçen bu bitkiler, içinde barındırdığı anlamla bütünleştirilerek verilecek din eğitiminin etkinliğini somutlaştırmak için kullanılabilecektir. Örnek vermek gerekirse, söz gelimi aynı su ile sulandığı halde bitkilerin farklılık göstermesi insanların durumuna benzetilebilir, iyi ve kötü insan bağlamında değerlendirilebilir. İsrailoğulları’nın olumsuz örneği de kanaat ve sabır kavramlarının anlatımında kullanılabilecektir. Cennet ve cehennem tasvirlerinin bulunduğu örnekler konusunda ise ya bu örnekler verilmemeli, ya da örnek verirken konunun hassasiyeti dikkate alınarak yanlış algılayış ve sonuçların doğmasına engel olunmalıdır.

1.1.2. Genel Anlamıyla Bitkiler

Kur’an-ı Kerim’de bitkiler anlatılırken bitkilerin yetişme sürecine de değinilmekte ve bitkilerle birlikte yağmur ve dağlardan da bahsedilmektedir. Buna örnek olarak zikredilebilecek “*Taneler, bitkiler, sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye yağmur yüklü yoğun bulutlardan şarıl şarıl yağmur yağdırdık.*”¹¹⁶ âyetinde bitkilerin yetişmesi için yağmura ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. “... *Yeryüzünü de ölü, kupkuru*

¹¹⁵ Bkz: Ergun, age, s. 89.

¹¹⁶ Nebe’, 78/14-16.

*görürsün. Biz, onun üzerine yağmur indirdiğimiz zaman kıpırdar, kabarır ve her türden iç açıcı çift çift bitkiler bitirir.”*¹¹⁷ âyetiyle de yine yağmurların bitkilerin yetişmesi için ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bitkilerin yetişme sürecinin anlatıldığı “*Gerçekten biz, yağmuru bol bol yağdırdık. Sonra toprağı, iyiden iyiye yardık. Böylece sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için orada taneler, üzümler, yoncalar, zeytinler, hurmalıklar, sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve otlaklar ortaya çıkardık.*”¹¹⁸ âyetinde ise bitkilerin insanlar ve hayvanların faydası için yaratıldığı ifade edilmektedir. “*O, gökten sizin için su indirendir. İçilecek su ondandır. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de onunla meydana gelir. Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır.*”¹¹⁹ âyeti de yine bu bağlamda zikredilebilir.

Bitkilerle birlikte anılan bir diğer imge olan dağlar da bir denge unsuru olarak zikredilmekte ve bunun paralelinde bitkilerin de ölçülü olarak yaratıldığı ifade edilmektedir. “*Yeri de yaydık, ona sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü (bir biçimde) her şeyi bitirdik.*”¹²⁰, “*Yeryüzünü de yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik. Orada her türden iç açıcı çift bitkiler bitirdik.*”¹²¹ ve “*Allah, gökleri*

¹¹⁷ Hac, 22/5.

¹¹⁸ Abese, 80/27-32.

¹¹⁹ Nahl, 16/10-11.

¹²⁰ Hicr, 15/19.

¹²¹ Kâf, 50/7.

*görebileceğiniz direkler olmaksızın yarattı. Yeryüzüne de, sizi sarsmasın diye sabit dağlar yerleştirdi ve orada her türlü canlıyı yaydı. Gökten de yağmur indirip orada her türden güzel ve faydalı bitki bitirdik.”*¹²² âyetleri bu konudaki örneklerdir. Yeryüzündeki bu nizamın ve dengenin tek tek ortaya konulması, Allah-u Teâlâ’nın kudretinin de güçlü bir ifadesidir. Bu sebeple Allah, “*Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve (daha) bilemedikleri (nice) şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir.”*¹²³ diyerek büyüklüğünün bilinmesini de istemektedir. Nitekim bu büyüklük karşısında “*göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah’a secde etmekte,*”¹²⁴ otlar ve ağaçlar Allah’ın kudreti karşısında boyun eğmektedirler.¹²⁵

Bitkilerin anlam derinliğine ilişkin bu örnekler, bitkilerin dünyasını anlama ve yorumlama noktasında manevi bakış açıları sunması bakımından önemlidir.

1.1.3. Benzetme ve İbret Unsuru Olarak Bitkiler

Kur’an-ı Kerim’de bitkiler, benzetme unsuru olarak da kullanılmaktadır. Benzetmeden sonra ise ibret anlamı ifade eden bir anlatım da çoğunlukla görülmektedir. Bunlardan en çok kullanılanı, dünya hayatının bitki metaforuyla anlatılmasıdır. “*Dünya hayatının hâli,*

¹²² Lokman, 31/10.

¹²³ Yâsîn, 36/36.

¹²⁴ Bkz: Hac, 22/18.

¹²⁵ Bkz: Rahmân, 55/6.

ancak gökten indirdiğimiz bir yağmurun hâli gibidir ki, insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri onunla yetişip birbirine karışmıştır. Nihayet yeryüzü (o bitkilerle) bütün zinet ve güzelliklerini alıp süslediği ve sahipleri de onun üzerine (her türlü tasarrufa) kadir olduklarını sandıkları bir sırada, geceleyin veya güpegündüz ansızın ona emrimiz (afetimiz) geliverir de, bunları, sanki dün yerinde hiç yokmuş gibi, kökünden yolunmuş bir hâle getiririz. İşte düşünen bir toplum için, âyetleri böyle ayrı ayrı açıklıyoruz.”¹²⁶, “Onlara dünya hayatının örneğini ver: (Dünya hayatı), gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri boy verip birbirine karışırlar. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgârın savurduğu kuru bir çer çöpe döner. Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir.”¹²⁷ ve “Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah’ın mağfired ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir.”¹²⁸ âyetlerinde görüldüğü gibi dünya hayatı bitkilerle süslenmiş yeryüzünün sele ve rüzgâra kapılan ya da sararıp solan haline benzetilmekte ve bundan ibret

¹²⁶ Yûnus, 10/24.

¹²⁷ Kehf, 18/45.

¹²⁸ Hadîd, 57/20.

alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Allah-u Teâlâ “*Yeryüzüne bakmazlar mı? Orada her türden nice güzel ve yararlı bitkiler bitirdik.*”¹²⁹ diyerek ibret almamız için dikkatlerimizi yeryüzüne çevirmekte, ağaçların meyve verdiği ve meyvelerin olgunlaştığı zaman meyvelere bakmamızı isteyerek de, bunda inanan bir topluluk için ibretler olduğunu ifade etmektedir.¹³⁰ Ayrıca bitkilerin yetişmesini insanın kendinden bilmemesi gerektiği de belirtilerek “*Ektiğiniz tohumu ne dersiniz?! Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz? Dileseydik, onu kuru bir çöp yapardık da şaşkınlık içinde ‘Muhakkak biz çok ziyandayız! Daha doğrusu büsbütün mahrumuz!’ diye geveleyip dururdunuz.*”¹³¹ denilmektedir. Yine Neml suresinde Allah-u Teâlâ, “*Allah mı daha hayırlıdır, yoksa onların ortak koştukları mı? Yahut gökleri ve yeri yaratan ve size gökten yağmur indirip, onunla, ağaçlarını sizin yetiştiremeyeceğiniz gönül alıcı güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah ile birlikte başka ilâh mı var!?*”¹³² diye sormaktadır.

“(Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar. (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz. Şükredecek bir toplum için biz âyetleri işte böyle değişik biçimlerde açıklıyoruz.”¹³³ âyetinde geçen iyi ve kötü

¹²⁹ Şuarâ, 26/7.

¹³⁰ Bkz: En’âm, 6/99.

¹³¹ Vâkı’a, 56/63-66.

¹³² Bkz: Neml, 27/59-60.

¹³³ A’râf, 7/58.

beldenin bitkisi, Elmalılı'ya göre sırasıyla mü'mine ve kafire karşılık gelmekte ve mü'minler, iyi düşünüp ilahi âyetlerden ibret almakta ve bu şekilde hayat bulmaktayken çorak toprağın bitkisi olan inkarcılar da bu ibretlerden mahrum olmakta ve felakete sürüklenmektedirler.¹³⁴ Seyyid Kutub'a göre ise bu benzetme, iyi ve kötü kalbe karşılık gelmektedir. Eğer kalp güzel toprağa benzemek isterse dinlediklerini kaçırmaz, kabul eder, temizlenir ve feyzi artar; fakat kalp bozuk ve kötüyse ikazlara aldırış etmeyip daha da katılaşıır.¹³⁵ Ayrıca bir diğer âyette de güzel bir söz, kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaca benzetilmekte ve bu ağacın Allah'ın izniyle her zaman meyvesini vereceği belirtilmektedir. Aynı âyette kötü sözün durumu da yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumuna benzetilmektedir.¹³⁶

Bunun dışında mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohuma¹³⁷ benzetilmekte ve infakın bereketine vurgu yapılmaktadır. Kâf suresinde ise gökten indirilen suyun ölü bir beldeye hayat vermesi, ölümden sonraki dirilişe benzetilmektedir.¹³⁸ Yâsîn suresinde ise ayın evreleri anlatılırken ayın görüntüsü, kuru bir hurma dalına benzetilmektedir.¹³⁹ Yine Âd kavmine azap olarak gönderilen dondurucu rüzgarın, insanları

¹³⁴ Bkz: Yazır, *age*, s. 562.

¹³⁵ Bkz: Kutub, *age*, s. 101-102.

¹³⁶ Bkz: İbrahim, 14/24-26

¹³⁷ Bkz: Bakara, 2/261.

¹³⁸ Bkz: Kâf, 50/9-11.

¹³⁹ Bkz: Yâsîn, 36/39.

içi boş hurma kütüğü gibi yere devirdiği belirtilmektedir.¹⁴⁰ Dünya hayatında yapılan işlerin, ahirette değerlendirmeye tabi tutulurken miktar bakımından az olmasının bile bir anlamı olduğu ifade edilirken de yapılan küçük işler için hardal tanesi benzetmesi yapılmaktadır.¹⁴¹ Lokman suresinde ise ağaçların tümünün kalem, denizlerin de yedi misliyle mürekkep olduğu benzetmesi yapılarak Allah'ın kelimelerinin yine de yazmakla tükenmeyeceği belirtilmektedir.¹⁴²

Hız. Nuh'a atfedilen *“Allah, sizi yerden bitki bitirir gibi yarattı.”*¹⁴³ sözünü içeren âyette yaratılış, yerden bitkinin çıkmasına benzetilmektedir. *“Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekerîyya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi.”*¹⁴⁴ âyetinde de Hız. Meryem'in yetişmesi, güzel bir bitkinin yetişmesine benzetilmektedir. Nûr suresinde ise Allah'ın nurunun temsili olan ve inci gibi parlayan bir yıldızla benzetilen bir kandilin mübarek bir ağaçtan, yani zeytin ağacından tutuşturulduğu söylenmekte, bu ağacın yağının, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak kadar berrak olduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁵

Bu benzetmelerin her biri, din eğitimeisinin yaratıcılığı ile bütünlüşerek verilecek din eğitiminin etkinliğini güçlendirmede ve anlatım zenginliği sağlamada kullanılabilecektir. Somut örnekler de,

¹⁴⁰ Bkz: Kamer, 54/20; Hâkka, 69/7.

¹⁴¹ Bkz: Enbiyâ, 21/47; Lokman, 31/16.

¹⁴² Bkz: Lokman, 31/27.

¹⁴³ Nûh, 71/17.

¹⁴⁴ Âl-i İmrân, 3/37.

¹⁴⁵ Bkz: Nûr, 24/35.

anlatımı zor olan soyut kavramların (söz gelimi ölümden sonra diriliş) anlatımını ve anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

1.1.4. Anlatı Unsuru Olarak Bitkiler

Kur'an-ı Kerim, içerisinde barındırdığı kıssaları aktarırken pek çok bitki ögesine yer vermektedir. Bunlardan ilki, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ve eşinin cennetteki bir ağaçla olan imtihanıdır. Hz. Âdem ve eşine Allah, *“Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.”*¹⁴⁶ der. Fakat diğer melekler gibi Hz. Âdem'in önünde eğilmeyen ve Allah'ın emrine itaat etmeyen Şeytan¹⁴⁷, Hz. Âdem'e öğüt verdiğini söyleyerek¹⁴⁸ *“Ey Âdem! Sana ebedîlik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?”*¹⁴⁹ der. Devamla *“Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedî kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı.”*¹⁵⁰ diyerek Hz. Âdem ve eşine vesvese verir. Neticede Şeytan onları kandırır ve Hz. Âdem ve eşi, ağaçtan yiyince cennetten çıkarılır ve yeryüzüne gönderilir.¹⁵¹ Allah da onlara *“Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?”*¹⁵² diye seslenir.

¹⁴⁶ Bkz: Bakara, 2/35; A'râf, 7/19.

¹⁴⁷ Bkz: Bakara, 2/34.

¹⁴⁸ Bkz: A'râf, 7/21.

¹⁴⁹ Bkz: Tâ-Hâ, 20/120.

¹⁵⁰ Bkz: A'râf, 7/20.

¹⁵¹ Bkz: A'râf, 7/24-25.

¹⁵² Bkz: A'râf, 7/22.

İsrailoğulları'nın Hz. Musa ile yaşadıkları anlatılırken de, İsrailoğulları'nın kendilerine bir lütuf olarak Allah tarafından gönderilen bildircin eti ve kudret helvasından sıkılıp Hz. Musa'ya, “*Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O hâlde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerin bitirdiklerinden bakla, acur, sarımsak, mercimek, soğan gibi sebzeler versin.*” demeleri üzerine Hz. Musa onlara “*İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstedikleriniz orada var.*” diyerek kızgınlığını ifade eder.¹⁵³

Yine bir gün Hz. Musa, ailesiyle birlikte yolculuk halindeyken Tûr Dağı tarafında bir ateş görür ve ailesine “siz burada kalın, ben bir ateş gördüm” diyerek oraya gider. Ateşin yanına geldiğinde ise *vadinin sağ tarafındaki bir ağaçtan* kendisine “*Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.*” diye seslenilir.¹⁵⁴ O gün Hz. Musa'ya Tuva isimli o vadide ilk vahiy gelmiştir.

Hz. Yûsuf'u zindana attıran kral bir gün rüyasında yedi semiz ineğin, yedi zayıf ineği yediğini; ayrıca *yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak* görünce ileri gelenlerinden rüyasını yorumlamalarını ister. Kralın ileri gelenleri rüyayı yorumlayamazlar ve bunları karmakarışık düşler olarak görürler. Onlardan, daha önce Hz. Yûsuf'a zindanda arkadaşlık eden bir tanesi, zindanda kendi rüyasını da yorumlayan Hz. Yûsuf'u hatırlar ve Yûsuf'a gelip “Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de *yedi yeşil başakla diğer yedi kuru*

¹⁵³ Bkz: Bakara, 2/61.

¹⁵⁴ Bkz: Kasas, 28/29-30.

başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler” der. Hz. Yûsuf’un rüyaya yorumu ise şöyledir: “Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, saklayacağınız az bir miktar hariç bu yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek. Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) sıra ve yağ sıkacaklar.”¹⁵⁵ Nitekim söyledikleri de aynen çıkar.

Hz. Yûnus ise, kendisini inkar eden kavminden kaçıp yüklü bir gemiye bindikten sonra gemi aniden durunca gemidekiler bunu bir uğursuzluk olarak telakki edip aralarında kura çekerler ve kura Hz. Yûnus’a isabet eder. Hz. Yûnus bu durum için üzüldükten gemidekiler tarafından suya atılır ve bir balık da gelip onu yutar. Balığın karnından hasta bir halde sahil kenarına çıkan Hz. Yûnus’un üzerinde onu korumak üzere *geniş yapraklı bir ağaç* bulunmaktadır.¹⁵⁶

Hz. Meryem’in annesinin uzun bir süre çocuğu olmamıştı. Zaman sonra Allah’ın lütfuyla Hz. Meryem’e hamile kalınca “karnımdakini senin evinin hizmetkârı kılmak için onu serbest bırakacağım” diyerek Allah’a adakta bulundu. Bebeğini doğurunca da “onu kız olarak doğurdum fakat erkek kız gibi değildir” diye hayıflanarak bebeğini bir nehre bıraktı ve onu Allah’a havale etti. Allah da Meryem’i güzel bir

¹⁵⁵ Bkz: Yûsuf, 12/43-47.

¹⁵⁶ Bkz: Sâffât, 37, 139-146.

şekilde kabul buyurdu ve onu *tıpkı güzel bir bitkiyi yetiştirir gibi* yetiştirdi. Daha sonra da Hz. Zekeriya'yı onun bakımıyla görevlendirdi.¹⁵⁷

Hız. Meryem büyüyüp yetişti ve ailesinden uzakta doğu tarafında bir yere yerleşti. Bir gün Cebrail kendisine bir insan gibi görününce ona “Allah’tan korkuyorsan benden uzak dur” dedi. Cebrail de “Ben Allah’ın elçisiyim” dedi. “Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim.” Meryem şaşkınlıkla, “Bana hiç kimse dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın da olmadığım halde benim nasıl çocuğum olur?” dedi. Cebrail de ona, bunun Allah için çok kolay olduğunu, Allah’ın çocuğunu insanlara bir mucize kılmak üzere bu durumu ezelde takdir ettiğini söyledi. Hz. Meryem bebeğe hamile kalınca insanlardan uzak bir yere çekildi.¹⁵⁸ Olayın sonrası ise Kur’an’da şu şekilde aktarılmaktadır: *“Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. ‘Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!’ dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: ‘Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.’”*¹⁵⁹

Fil suresinde Hz. Muhammed doğmadan bir süre önce Kabe’yi yıkmak üzere harekete geçen Ebrehe’nin ordusunun, eabil kuşları tarafından yenilmiş ekin yapraklarına çevrildiği anlatılmaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Bkz: Âl-i İmran, 3/35-37.

¹⁵⁸ Bkz: Meryem, 19/16-22

¹⁵⁹ Meryem, 19/23-25.

¹⁶⁰ Bkz: Fil, 105/1-5.

Kureyş'e elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın şehit edildiği haberinin gelmesi üzerine Hz. Muhammed, Kureyş'le savaşmadan oradan ayrılmayacaklarını söyledi ve "Yüce Allah bana biat edilmesini emretti" diyerek halkı kendisine biat etmeye çağırdı. O sırada, müslümanlar ağaçların altlarına dağılmışlar, gölgeleniyorlardı. Hz. Peygamber semüre ağacının altında otururken halk da akın akın kendisine biat etmeye geliyordu.¹⁶¹ İşte o gün o ağacın altında edilen biat hakkında müslümanların durumunu anlatan ve onları müjdeleyen âyet şu şekildedir: *"Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."*¹⁶²

Son olarak Kur'an'da, "bahçe sahipleri" adıyla bilinen iki adamın hikâyesi de şu şekilde anlatılmaktadır: *«Onlara şu iki adamı örnek ver: Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş, bağların çevresini hurmalarla donatmış, ikisinin arasına da bir ekinlik koymuştuk. Her iki bağ da meyvelerini vermiş ve ürünlerinden hiçbir şeyi eksik bırakmamıştı. Bu iki bağın arasından bir de nehir fişkırtmıştık. Derken onun büyük bir serveti oldu. Arkadaşıyla konuşurken ona dedi ki: "Benim malım seninkinden daha çok. Adamlardan yana da senden daha üstünüm."*

¹⁶¹ Bkz: M. Asım Köksal, *İslam Tarihi, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed ve İslamiyet*, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 2000, VII, 295-297.

¹⁶² Fetih, 48/18.

Derken kendine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: “Bunun sonsuza değin yok olacağını sanmıyorum. Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Rabbime döndürülsem bile andolsun bundan daha iyi bir sonuç bulurum.” Arkadaşı, ona cevap vererek dedi ki: “Seni topraktan, sonra bir damla döl suyundan yaratan, sonra da seni (eksiksiz) bir insan şeklinde düzenleyen Allah’ı inkâr mı ediyorsun? Fakat O Allah benim Rabbimdir. Ben Rabbime hiç kimseyi ortak koşmam. Bağına girdiğinde ‘Mâşaallah! Kuvvet yalnız Allah’ındır’ deseydin ya! Eğer benim malımı ve çocuklarımı kendininkilerden daha az görüyorsan, belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir. Seninkinin üzerine de gökten bir afet indirir de bağ kupkuru ve yalçın bir toprak hâline geliverir. Ya da suyu çekiliverir de (bırak bir daha bulmayı) artık onu arayamazsın bile.” Derken bütün serveti helâk edildi. (Yıkılmış) çardakları üzerine çökmüş hâldeki bağına yaptığı harcamalar karşısında ellerini oğuşturuyor ve şöyle diyordu: “Keşke Rabbime hiçbir kimseyi ortak koşmasaydım.” Onun, Allah’tan başka kendisine yardım edebilecek kimseleri yoktu. Kendi kendini kurtaracak güçte de değildi.»¹⁶³

Yukarıda zikredilen Kur’an kıssalarındaki bitki örnekleri, bitki yetiştirme süreciyle bütünleştiğinde hem güzel bir zaman değerlendirme aracı olacak, hem de bu kıssaların anlatım gücünü pekiştirecektir.

1.2. Hadislerde Bitkiler

Hiz. Muhammed’in hayatında, söz ve tavsiyelerinde bitkilerle

¹⁶³ Kehf, 18/32-43.

ilgili pek çok örnek mevcuttur. Bu örnekler, bitki yetiştirmeyi ve bitkileri korumayı teşvik eden, koruyucu tıp ve hastalıklarla mücadele konusunda insanlara rehberlik eden geniş bir nitelik arz etmektedir.

Hiz. Peygamber, “*Elinizde bir ağaç fidanı varsa, kıyamet kopmaya başlasa bile eğer onu dikecek kadar vaktiniz varsa, mutlaka dikin.*”¹⁶⁴ buyurarak bitki yetiştirmenin önemine dikkat çekmiştir. Yine “*Ekiniz, biçiniz, ziraatla meşgul olunuz. Çünkü ziraat, bereketli ve güzel bir meşgaledir.*”¹⁶⁵ ve “*Rızkınızı toprağın altında arayınız.*”¹⁶⁶ sözleriyle konun altını çizmiştir. Hiz. Peygamber’e göre Allah’a şükrettikleri sürece dikilen ağaçlar, onu diken kişinin kendisi, ailesi ve ondan sonra gelenler için bir bereket kaynağıdır.¹⁶⁷ Aynı zamanda, dikilen ağaçlardan, insanlar ve Allah’ın yarattığı diğer canlılar yararlandıkları sürece bunlar, diken kişi için ecir ve sadaka olmakta, bu sevaplar ağaçları diken kişi ölse bile kendisine ulaşmaktadır.¹⁶⁸

Hiz. Peygamber, ağaçları korumayı da önemsemiş ve Bedir harbine başlarken savaş meydanında ve hicretten sonra da savaşı kazanmış olarak Mekke’ye girerken askerlere ve etrafındaki müslümanlara ekinleri yakmamalarını ve ağaçlara zarar vermemelerini öğütlemiştir.¹⁶⁹ Hasat edilinceye kadar yerde yetişen bütün bitkilerin

¹⁶⁴ Münavî, *Feyzü’l Kadir*, III, 30; Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, s. 168.

¹⁶⁵ Suyûtî, *Cem’ul-Cevâmi’*, I, 1055 (774).

¹⁶⁶ Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsât*, I, 274 (895).

¹⁶⁷ Bkz: Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, III, 84 (2735).

¹⁶⁸ Bkz: Münavî, *age*, IV, 87; VI, 39; V, 480.

¹⁶⁹ Turhan Günay, *İslam ve Kur’an’da Ağaç, Yeşil ve Toprak*, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 24.

birer melek tarafından korunduğunu belirtmiş ve bitkileri ezenlere ilgili meleğin lanet edeceğini söylemiştir.¹⁷⁰ Yenisini dikmeden bir ağacı kesen kişi için de cehennemde bir ev hazırlanacağı uyarısını yapmıştır.¹⁷¹

Hız. Peygamber, boş arazileri ormanlaştırmış ve eskiden bir orman yeri olduğu anlaşılan “Zureybu’t-Tavil” isimli bir yerin ormana dönüştürülmesini bizzat kendisi istemiştir.¹⁷² Ayrıca Mekke bölgesini, Medine ve Taif şehirleri civarını bugünkü tabiriyle sit alanı ve milli park olarak ilan etmiştir.¹⁷³

Hız. Muhammed, bir hadisinde mü’mini buğday başağına benzetmiş ve “Mü’min, başak gibidir. Rüzgar onu, ürün verinceye kadar kah yatırır kah düzeltir.” buyurmuştur. Devamla “Kâfir ise rüzgârın eğmeyip kökten söktüğü çam ağacına benzeyen ‘erz’ ağacı gibidir.” demiştir.¹⁷⁴ Bir başka rivayette ise mü’minleri yine rüzgârın eğdiği başağı ve münafıkları rüzgârın sökü� götürdüğü erz ağacına benzetmiş ve mü’minlerin bu halini, kendilerine sürekli olarak musibet ve imtihanların isabet etmesiyle açıklamıştır.¹⁷⁵ Başka bir hadisinde ise, mü’minin durumunu hayrının sürekliliği ve çokluğu bakımından hurma

¹⁷⁰ Bkz: Ali el-Muttakî, *Kenzü’l-Ummâl*, III, 905.

¹⁷¹ Bkz: Buhârî, Zebaih, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 31-33.

¹⁷² Bkz: Mehmet Bayraktar, *İslâm ve Ekoloji*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 50.

¹⁷³ Bkz: *age*, s. 51.

¹⁷⁴ Bkz: Müslim, *Sahîhu Müslim*, IV, 2163 (2810).

¹⁷⁵ Bkz: *age*, IV, 2163 (2809).

ağacına benzetmiştir.¹⁷⁶ Yine Hz. Peygamber, kadınları narin ve kırılgan olmaları hasebiyle gelinciğe (şakayığa) benzetmiş ve “*Kadınlar, erkeklerin şakayığıdır.*”¹⁷⁷ buyurmuştur.

Hz. Muhammed, Selmân-ı Fârisî’nin kölelikten kurtulması için 300 hurma ağacı ile 1600 dirhem altın gerektiğini işitmiş ve Selmân’ın azad edilmesi için 299 tane hurma fidanını kendi elleriyle dikmiştir. Fidanlardan bir tanesi ise Hz. Ömer tarafından dikilmiştir. Fidanların, Hz. Ömer’in diktiği hariç hepsi aynı gün meyve vermeye başlayınca Hz. Muhammed, meyve vermeyen fidanı söküp tekrar yerine dikmiş ve o da meyve vermeye başlamıştır.¹⁷⁸ Yine bir gün bir adam, hurma ağaçlarını taşıdığı için bir çocuğu Hz. Peygamber’e şikâyet edince Hz. Peygamber, çocuğa ağaçları niçin taşıdığını sormuştur. Çocuğun, aç olduğunu ve karnını doyurmak için ağaçları taşıdığını söylemesi üzerine de; ona “*Yavrucuğum, bir daha ağaçları taşılama. Altına dökülenlerden ye. Zira Allah seni doyurur.*” buyurmuştur.¹⁷⁹

Hz. Peygamber’in ağaçlarla ilgili mucizeleri de vardır. Hz. Peygamber’in kendisini imana çağırdığı bir bedevi, ondan delil getirmesini istemiştir. O da Allah’ın izniyle oradaki bir ağacı yanına çağırması ve şahit olmasını istemiştir. Bunun üzerine ağaç Hz. Peygamber’in yanına gelerek şahitlik etmiş ve tekrar yerine

¹⁷⁶ Bkz: Müslim, *age*, I, 34 (2811).

¹⁷⁷ Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, I, 95 (236).

¹⁷⁸ Bkz: Beyhakî, *es-Sünenü’s-Sağîr*, IX, 186 (3494).

¹⁷⁹ Bkz: İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, VII, 177 (2387).

dönmüştür.¹⁸⁰ Ağaçlarla ilgili bir başka mucizesinde ise camideki minber yapılmadan önce Hz. Peygamber'in hutbe vereceği zaman yaslandığı hurma kütüğünün, minber yapıldıktan sonra ayrılık acısıyla bir çocuk gibi ağladığı duyulmuş ve Hz. Peygamber de bunun üzerine kütüğe sarılarak ağlamasını dindirmiştir.¹⁸¹

“Tıbbü'n-nebevî” olarak bilinen Hz. Peygamber'in sağlıkla ilgili uygulama ve tavsiyelerinde de birçok bitkiyle ilgili Hz. Peygamber'in söz, tavsiye ve uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu konunun oldukça geniş olması sebebiyle bitkilerin yalnızca isimlerinin zikredilmesiyle yetinilecektir. Tıbbü'n-nebevîde adı geçen bitkilerin bazıları şunlardır: Pirinç, karpuz, hurma, soğan, patlıcan, incir, sarımsak, kına, çörekotu, tere, çemen, reyhan, nar, üzüm, zencefil, ayva, pancar, arpa, muz, mercimek, acur, şeker kamışı, domalan, kereviz, pırasa, nergis, hindiba, kabak.¹⁸²

En güzel örnek¹⁸³ olan Hz. Peygamber'in bitkilerle ilgili özendirici ve örnek davranışları, çevre duyarlılığı kazandırılmak istenen bireylerin dini duyarlılıklar etrafında çevre bilincine ulaşmalarına yardımcı olacak, çevre bilinci olan bireylerin Hz. Peygamber'in örnek dünyasını tanıması da kalplerde peygamber sevgisi oluşmasını ve bu sevginin pekişmesini kolaylaştıracaktır.

¹⁸⁰ Bkz: İbn Mâce, Fiten, II, 1336 (23).

¹⁸¹ Bkz: Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, III, 102 (1396).

¹⁸² Bkz: İbn-i Kayyım El-Cevziyye, *Zâdu'l-Meâd, Rahmet Peygamberi ve Devleti*, Terceme ve Tahkik: Muzaffer Can, Cantaş Yayınları, İstanbul, 1991, IV, 1908-2022.

¹⁸³ Bkz: Ahzâb, 33/21.

2. “Kur’an Bahçesi” Uyarlaması

Bedensel engelliler, engellilikle yüzleşmelerinden sonra yeni ve zorlu bir hayata adım atmakta ve hayatlarını idame ettirme gibi fiziksel sorunlar yanında engellerini kabullenme, engelleriyle başa çıkma, toplum nezdinde kabullenilme ve topluma karşı kendini yeni haliyle kabul etme gibi psiko-sosyal birçok sorunla karşılaşabilmektedirler. İşte bu yüzden bedensel engellilerin psiko-sosyal sorunlarının çözümüne yönelik atılan adımlar pek çok boyutu göz önünde bulunduran hassas bir zeminde yürümelidir. Bu sebeple bu alanda adım atmak pek kolay olmamaktadır. Atılan adımların da etkinliği tartışmalıdır.

Bedensel engellilere din eğitimi eksenli bir yaklaşım denildiğinde akla ilk gelen, uhrevî bir boyuttur. Oysa bedensel engellilerin önünde yaşanması gereken bir hayat olduğu ve bu hayatın da zorluklarıyla ortada durduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Salt uhrevî temelli bir anlatım, bedensel engelli bireyi hayattan koparacak, engelli bireyin yaşama azmine de herhangi bir katkı sağlamayacaktır. Öyleyse bedensel engellilere yönelik din eğitimi eksenli çalışmaların, dünya hayatını da es geçmeyen bir niteliği olmalıdır.

“*Kur’an Bahçesi*” uyarlaması, bedensel engelliler içinde bir kesim olan ortopedik engellilerin hayatla başa çıkma ve sosyalleşmeleri yolunda bitkilerden yararlanan ve din eğitimi boyutu da olan bir düşüncedir. *Kur’an Bahçesi*’nin ortopedik engellilere, engellerle dolu hayatlarıyla başa çıkma konusunda, bitki yetiştirmenin terapi etkileri yanında canlı hayatıyla buluşma, canlı sorumluluğu alma ve

sosyalleşme bağlamında pek çok faydalar kazandıracağı öngörülmektedir.

Kur'an Bahçesi'nde neden tüm engellilerin değil de, ortopedik engellilerin bulunduğu sorusuna ise bitkilerin ortopedik engellilere daha çok benzeyen özellikler barındırması sebep olarak gösterilebilir. Söz gelimi bitkilerin kırılan ya da eğrilen dallarının ortopedik engellilerin karşılaştığı fiziksel sorunlara benzediğinden söz etmek mümkündür. Ya da bitkilerin mobilitelerinin olmayışı ortopedik engellilerin erişilebilirlik sorunlarına benzetilebilir. Fiziksel olarak ulaşım ve erişilebilirlik sorunları yaşayan engellilerin başında ortopedik engellilerin geliyor olması, onları diğer engel gruplarından bir adım daha öne çıkarmakta ve *Kur'an Bahçesi*'nin merkezine ortopedik engellileri oturtmaktadır. Ama bu, diğer engel grupları için *Kur'an Bahçesi*'nin uygulanmayacağı anlamına gelmez. Başka bir açıdan bakıldığında farklı zenginliklerin görülebileceği de muhakkaktır.

2.1. Kur'an Bahçesi'nin Din Eğitimi Eksen

Kur'an Bahçesi, “*Kutuda İncil Bahçesi*” örneğinin aksine, kendini Kur'an'da yetişen bitkilerle sınırlamamaktadır. İklim farklılıkları, yetiştirme zorlukları, çeşit kısıtlılığı gibi olumsuzluklarla karşılaşmamak adına *Kur'an Bahçesi*, Kur'an'daki somut bitki isimleri yerine, daha önce aktarılan geniş açılı ve genel tanımlı bir bitki zenginliğinden beslenmektedir. Kaldı ki, Kur'an'da adı geçmeyen hiçbir bitki de yoktur. Nitekim önceki bölümlerde değinildiği üzere Kur'an'da

genel anlamıyla bitkilerden de söz edilmekte, ağaçlardan ve meyvelerden defalarca bahsedilmektedir.

Kur'an Bahçesi, yine *Kutuda İncil Bahçesi*'nden farklı olarak, doğrudan bir din eğitimi söylemi yerine, içselleştirilmiş ve içkin bir dinî sunumla öncelikle engelli bireyin hayatla başa çıkması ve toplumla buluşması sorununa eğilen bir nitelik arz etmektedir. Zira din eğitimi, başka bir biçim ve boyutta, başka zeminlerde ve sadece engellilere yönelik olmadan da verilebilir. Buradaki amaç, engellilerin hayatla başa çıkmalarına yardımcı olmak ve onları sosyalleştirmektir. Bunu yaparken gereken içkin bir din eğitimi sunumu için de, *Kur'an Bahçesi*'nin niteliğinden çok, eğitimcinin niteliği üzerinde durulmalıdır. *Kur'an Bahçesi*'nde, kendisini çok iyi yetiştirmiş ve İslâm'daki bitki tasavvurunda görülen ve İslâm'la zaten mündemiç olan bitki desenlerini ve özlü bir dinî söylemi yaptığı işle en iyi derecede harmanlamış, bunun neticesinde engelli bireyler için düşünülen uzun vadedeki faydaları da asla göz ardı etmeyecek nitelikli din eğitimcilerine ihtiyaç vardır.

Engelli bireye salt ahiret temelli bir yaklaşım sunmanın sakıncalarına başta değinilmişti. Dünya hayatını önceleyerek engelli bireyin hayatla başa çıkmasına katkıda bulunma amacı, soyut zemini somuta indirgemeyi öngören *Kur'an Bahçesi*'nin hedefleriyle de örtüşmektedir. Kaldı ki, Kur'an ve hadislerde cennet tasvirleri sıkça yer almakta, *Kur'an Bahçesi* de yeri geldiğinde cennet anlatımına zemin teşkil edecek bir zenginliği içerisinde zaten barındırmaktadır. Sadece öncelikler doğru tespit edilip neyin nerede sunulacağına doğru karar

verilmelidir.

Son olarak İslâm'da, söz gelimi hayvan yetiştirmek -zorunlu bir durum yoksa- pek uygun görülmeyen bir eylemken bitki yetiştirmenin, hadislerde geçtiği üzere övülen ve teşvik edilen bir davranış olması, *Kur'an Bahçesi*'nin meşruiyet zeminini taçlandırmaktadır. Bu salâhiyet, bahçedeki hareket alanını genişletmekte ve engellilere yönelik bir adım olarak da; tabiat, toplum ve hayatla buluşmanın kavşağında, oldukça müspet bir yerde durmaktadır.

2.2. Bedensel Engelliler ve Bitki

Bitki, insanla özdeşliği kurulabilen bir metafordur. Zira bitkiler de tıpkı insanlar gibi doğar, büyür ve ölürler. Onlar da insanlar gibi hasta olurlar. Onlar da güneşe, suya ve ilgiye ihtiyaç duyarlar. İşte bu tür özellikleri sebebiyle bitkiler, insana pek çok veçhesiyle hayatı anlatabilen müşahhas ve içeriden bir örnek kabul edilmelidir.

Canlı hayatıyla buluşan engelli birey, hayatın kıymetini çok daha iyi anlama ve hayatı anlamlandırma fırsatı elde eder. Bu sayede kendi hayatına ve bedenine saygı duymayı ve kendini olduğu gibi sevebilmeyi öğrenir. Bitki yetiştirmekle hissettiği sorumluluk duygusu, emeğin geri dönüşüne ve elde edilecek ürüne odaklı bir merak, onu hem hayata bağlar, hem de hayatla başa çıkma konusunda onun direncini artırır. Aynı zamanda sevdiği bir şeye emek vererek ve emeğinin karşılığını almanın hazzını duyarak da umuda dair hisleri kuvvetlenir.

Bedensel engelliler, genellikle fiziksel anlamda başkalarının

himayesinde olmaktan şikâyetçidirler. Kendi yapabilecekleri şeyleri yapmalarına çevredeki insanların fırsat bırakmamaları ya da bu konuda kendilerine yeterince anlayış gösterilmemesi yüzünden özgüven eksikliği sorunuyla karşı karşıyadırlar. Yine engellilerin, çevrelerindeki insanların kendilerine yaklaşımları noktasında duyarsız olduklarını düşünmeleri de olayın bir diğer sorunlu boyutudur. Bitkilerin bakımıyla ilgilenmek ve sorumluluk duygusu üstlenmek, pasif rolden aktif bir role geçen engelli bireyin kendini daha iyi ve özgüven içinde hissetmesini sağlayarak bu iki kutup arasında sağlıklı bir zemine oturmasına da yardımcı olur. Aynı zamanda da acınmak ve acındırmak ikilemi içindeki karmaşık duygulardan, farklı bir canlıya yönelen bir merhamet duygusuna ulaşır. Bitkilerin yetiştirme ortamı olan doğada çevresel unsurların ve başarısızlık korkusunun uzağında özgürlüğü hisseden engelli birey, içine kapanıklıktan kurtularak arkadaşlarıyla birlikte daha sosyal bir hayata adım atarak sosyalleşecektir. Bu noktada kaynaştırma merkezli bir yaklaşım da zaman zaman uygulanabilir. Nitekim tabiatın ve bitki yetiştirmenin engelli bireylere olduğu kadar, engelsiz bireylere de olumlu etkileri olacaktır. Engelli bireyin kendini hayatın bir parçası ve normalleşme süreci içinde görebilmesi için tecrit edilmişlik duygusuna kapılmasına fırsat verilmemesi gerekir. Bu sebeple de engellilerin etiketlenmesi yerine doğal ve kaynaştırma eksenli bir yöntem de izlenmelidir.

2.3. Kur'an Bahçesi'nden Örnekler

Bitki-insan, bitki-engelli özdeşliklerinin kurulabileceği birçok örnek, uygulama sürecinde bedensel engellilere yönelik etkili bir söylem geliştirmede kullanılabilir.

İnsanın bir embriyo ile başlayan hayat yolculuğunun anne karnındaki karanlıktan dünya hayatına uzanan öyküsünün, bitki tohumunun toprağa atılmasından sonra topraktaki karanlıktan yeryüzüne çıkışına benzemesi örneği ile başlanabilir. İnsan ve bitkinin hayatlarının başlangıç safhaları kadar sonraki hayat aşamaları da birbirine benzemektedir. Büyüme esnasında suya/anne sütüne, güneşe ve ilgiye ihtiyaç duymaları, hastalanmaları, büyümeleri, meyve vermeleri (iyi ya da kötü insan/meyveli-meyvesiz ağaç) ve hayatlarını tamamladıktan sonra ölmeleri de bu konudaki benzerliklerdir. Sonbaharda ölen bitkilerin, ilkbaharda yeniden dirilmeleri ise insan için ölümden sonraki dirilişle açıklanabilecek somut ve güzel bir örnektir. Bu diriliş, bedensel engellilerin sağlık problemlerinin, hastalıklarının boyutu ne olursa olsun tedavi edilebileceği noktasında bir umut unsuru olarak da kullanılabilir. Sabır ve umut bağlamında sarmaşık bitkisi de örnek verilerek, sarmaşığın ısrarla tutunma özelliği, zorluklara karşı sabredip hayata tutunmakla özdeşleştirilebilir. Yaz-kış ayakta duran dayanıklı bitkiler ya da asırlık çınarlar da, hem zorluklara sabır açısından, hem de insan ölse de kalıcı olan iyilikler bağlamında değerlendirilebilir. Bu amaçla asırlık çınarların yerleri tespit edilip o bölgelere geziler düzenlenebilir.

Dalları kırılan, eğrilen ağaçlar ise ortopedik engellilerin

engelleriyle özdeşleştirilebilir. Aşılama ya da budama örnekleri verilerek, ortopedik engellilerin geçirdiği ameliyatlara atıflar yapılabilir.

Bitkilerin görüntülerinin de insanlar gibi mükemmel olmadığı belirtilerek aslolanın kalp güzelliği olduğuna vurgu yapılabilir. Konuyla ilgili olarak görüntüsü dışarıdan pek de güzel görünmeyen ama güzel bir kokusu olan reyhan bitkisi örneği verilebilir. Bitkilerin de insanlar gibi çeşit çeşit oldukları belirtilerek, dış görüntünün aldatıcı olduğu ifade edilebilir. Bu konudaki örnekler olarak da dışarıdan güzel görünen fakat kendisi zehirli olan zakkum bitkisi ve güzel görüntüleriyle böcekleri cezbeden ve sonra onları yiyen bitkiler örnek olarak verilebilir.

Bitkilerin hayatlarını sürdürebilmek için kendi ortamlarına, uygun iklim ve çevre koşullarına ihtiyaç duymaları, bedensel engellilerin de hayatlarını kaliteli bir şekilde sürdürmek için uygun fiziksel şartlara ihtiyaç duymalarına benzetilebilir. Ortopedik engellilerin erişilebilirlik sorunları ya da çoğu zaman evde kapalı olmaları, bitkilerin toprak üstünde sabit olmaları ile özdeşleştirilebilir. Saksı ile hareket imkânı kazanan bitkiler de, tekerlekli sandalye ile mobil olan bedensel engellilere benzetilebilir. Bu sayede kendini bitkinin yerine koyan engelli birey, bahçeye ve kendisine söylenenlere daha iyi odaklanacaktır.

2.4. Kur'an Bahçesi'nin Tasarımı

Kur'an Bahçesi'nin fiziksel şartları, ortopedik engellilere uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Giriş ve çıkışlar, ortopedik engellilerin

girebileceği şekilde planlanmalı, rampalar ve engelsiz zeminler oluşturulmalıdır. Bitki yetiştirme esnasında engellilerin ergonomisini ve rahatını öngören düzenlemeler yapılmalıdır. Yine *Kur'an Bahçesi*'nin yanında, içerisinde bedensel engellilerin, yemek, tuvalet, banyo gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kapalı bir mekan tasarlanmalıdır. Bu kapalı mekan, engellilerin eğitimi ve düzenlenecek etkinlikler için de kullanılabilir. Bu mekanın fiziksel şartları da engellilere uygun bir biçimde düzenlenmelidir.

İklim değişiklikleri düşünülerek, bitki yetiştirme ve mekan planı yapılmalıdır. Soğuk havalar için kullanılmak üzere kapalı alanlar ya da seralar oluşturulabilir.

Kur'an Bahçesi'nde yetiştirilen ürünlerin satılması yoluyla engellilerin meslek sahibi olma ve kazanç temini öngörülebilir. Satış süreci de engellilerin içinde olduğu bir şekilde planlanarak sosyalleşmelerine katkı sağlanabilir. Yine yetiştirilen ürünlerin üzerine bitkiyi yetiştiren kişinin ismi bir plaka halinde konularak bitkiler şehirdeki peyzaj düzenlemesinin içine adapte edilebilir. Bu sayede engellilerin toplum nezdinde kendini güçlü hissetmeleri ve özgüven kazanmaları sağlanabilir.

Kur'an Bahçesi'nde, iyi yetişmiş din eğitimcileri yanında psikologlar, botanik uzmanları ve bedensel engellilere yaklaşım formasyonu olan yardımcı elemanlar da bulunmalıdır. Ayrıca *Kur'an Bahçesi*'ndeki tüm süreç bilimsel bir zeminde ele alınarak bedensel engellilerin psiko-sosyal değişimleri ve dinî algıları bilimsel ölçümlerle

tespit edilmelidir. Bu sayede hem *Kur'an Bahçesi*'nin etkinlik ölçümü yapılabilir, hem de ileriye dönük iyileştirme ve geliştirme çalışmaları çerçevesinde elde edilen verilerden yararlanılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Almanya'daki “*Bibelgarten im Karton*” örneğinin ortopedik engellilerin din eğitimi açısından irdelendiği ve “*Kur'an Bahçesi*” isimli bir uyarlamanın sunulduğu bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ve konuyla ilgili yapılabilecek öneriler şu şekildedir:

1) Ortopedik engelliler de tıpkı diğer engelliler gibi dinin destekleyici gücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak engellilere verilecek dinî referanslı eğitimin ya da desteğin, salt ahiret temelli bir bakış açısıyla oluşturulması yanlıştır. Bu itibarla, engellilere yönelik olarak yapılacak çalışmalarda onların yaşamakta oldukları hayatlarını kabullenme ve yaşam kalitelerini artırmaya matuf bir bakış açısına da ağırlık verilmeli ve verilecek din eğitimi bilinen soyut çerçeve kadar somut bir çerçevede de değerlendirilmelidir.

2) “*Kur'an Bahçesi*” uyarlaması, ortopedik engellilerin hayatla başa çıkma ve sosyalleşmeleri yolunda bitkilerden ve özlü bir din eğitimi söyleminden beslenen bir düşüncedir. İslâm'daki bitki motiflerini özlü bir söylemle ortopedik engellilerin dünyasına aktaran ve bitki yetiştiriciliği yoluyla engellinin doğayla buluşmasına ve sosyalleşmesine zemin hazırlayan “*Kur'an Bahçesi*” uyarlaması, bir din eğitimi projesi olduğu kadar ortopedik engellilerin hayatla başa çıkmalarına yardımcı olmayı da hedefleyen bir uygulama projesidir. Tezin sonunda ulaşılan bu uyarlama, tezin en büyük ve en önemli sonucudur.

3) Engelliler için yapılan çalışmaların yetersizliği ve bu alanda ürün ortaya koymanın zorluğu da dikkate alınarak bu çalışmada değinilen “*Kur’an Bahçesi*” uyarlaması, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından engelliler için uygulanabilir. “*Kur’an Bahçesi*”, uygulama noktasında müstakil bir proje olarak düşünülebileceği gibi camiler ve Kur’an kurslarıyla entegre bir yapıda da düşünülebilir. Bu düşünce, kaynaştırma eğitimi çerçevesinde ya da engelli olmayan öğrenciler için de uygulamaya müsaittir. “*Kur’an Bahçesi*” projesi, farklı kuruluşlar tarafından da din eğitimi çerçevesi olmadan uygulama aşamasına getirilebilecek bir esnekliğe sahiptir. Proje detaylarında bahsi geçen, yetiştirilen ürünlerin sunumu ile ilgili olarak söz gelimi belediyeler, şehir planı içerisine engellilerin yetiştirdiği bitkileri de değerlendirmek suretiyle engellilerin sosyalleşmesine katkı sağlayabileceklerdir.

4) Ortopedik engelliler için din eğitimi faaliyetleri yok denecek kadar az ve engellilerin dinî sosyalleşmeye adım atacakları ibadet ortamlarının fiziksel şartları da oldukça olumsuz durumdadır. Konuyla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nın stratejik planlarında yer alan hedeflerin, kâğıt üzerinden uygulama zeminine yeterince aktarılamadığı görülmektedir. Bu hedeflere ulaşma noktasında gerekli adımlar ivedilikle atılmalıdır. Bu amaçla bedensel engellilerin din eğitimi ile ilgili doyurucu çalışmalar ortaya konulmalı ve dinî platformların fizikî şartları engellilere yönelik olarak düzenlenmelidir. Dinî platformlar sadece ibadet alanları olarak görülmemeli, engellilerin dinî bilgiye ulaşma ve sosyalleşme alanları olarak da tasarlanmalıdır.

5) Engellilere yönelik olarak örgün eğitim kapsamında yer alan özel eğitim müfredatının din eğitimi boyutu, engellilerin psiko-sosyal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir. Kaynaştırma eğitimi çerçevesinde ise bu müfredatın, engelli olmayan öğrencilerin de bilinçlendirilmesine zemin hazırlayacak bir nitelik arz etmesi sağlanmalıdır.

6) Engellilere verilecek din eğitiminin doğrudan bir söylem yerine eğiticinin hayatında karşılığını bulan, özlü bir anlatıma ve içkin bir sunuma sahip olması gerekmektedir. Bunun için de verilecek din eğitiminin niteliği kadar, din eğitimcilerinin niteliği üzerinde de durulmalıdır. Bu itibarla engellilerin eğitimiyle ilgilenen eğitimcilerin, hem kişisel donanım, hem de engellilere yönelik formasyon sahibi olmaları büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- AHMED B. HANBEL, *Müsned*, İstanbul 1981, I-VI.
- AY, Mehmet Emin; “Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi” (Tebliğ), *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İSAV, İstanbul, 1998.
- BAYRAKDAR, Mehmet, *İslâm ve Ekoloji*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- BEYHAKÎ, Ebûbekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, *es-Sünenü's-Sağîr*, thr. Abdü'l-Mu'tî Emîn Kal'acı, Câmîatü'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye, 1989.
- BUHÂRÎ, *el-Câmiu's-Sahîhi'l-Muhtasar*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, III. bs. Beyrut 1987, I-VI.
- *el-Edebü'l-Müfred*, Kahire, 1379.
- ÇAĞLAR, Doğan, *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1992.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, İstanbul 1981, I-V.
- ERGUN, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2004.
- ERKAN, Gönül, *Ortopedik Özürlü Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma*, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, İstanbul, 1990.

- GÜNAY, Turhan, *İslam ve Kur'an'da Ağaç, Yeşil ve Toprak*, TEMA Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.
- HARRINGTON, Mary Therese, “Special Religious Education Curricula”, *Into the Christian Community, Religious Education With Disabled Persons*, Hzl: Suzanne E. Hall, National Catholic Educational Association, 1982.
- İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbn Mâce*, İstanbul 1981, I-II.
- KARAGÖZ İsmail, “Takdim”, *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslam (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Hzl: İsmail Karagöz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- KÖKSAL, M. Asım, *İslam Tarihi, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed ve İslamiyet*, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- KULA, Naci, “Bedensel Engellilere Yönelik Tutumlar ile Dini Tutumlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, XIX, sayı: 13, 2006.
- KULA, Naci, “Gençlerde Izdırap Tecrübesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* 2, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003.
- KULA, Naci, “İstenmedik ve Beklenmedik Olaylarla Karşılaşan Bireylere Yönelik Moral ve Manevî Desteğin Önemi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI, 2006.
- KUZÂÎ, Muhammed b. Sellâme, *Müsnedü’ş-Şihâb*, thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Silefî, II. bs. Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1986, I-

II.

KUTUB, Seyyid, *Fîzılâl-il Kur'ân*, Hikmet Yayınları, İstanbul, I-XVI.

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr*, Mısır 1356, I-VI.

MÜSLİM, Ebu'l-Füseyin Müslim İbnü'l-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî, İstanbul 1982, I-III.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *es-Sünen*, İstanbul 1981.

OKUMUŞLAR, Muhiddin, *Fıtrattan Dine*, Yediveren Kitap, Konya, 2002.

ÖNCÜL, Remzi, *Özel Eğitim Sözlüğü*, Karatepe Yayınları, Ankara, 1989.

ÖZYÜREK, Mehmet, *Tutumlar ve Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi*, Karatepe Yayınları, Ankara, 2000.

SEYYAR, Ali, *Sosyal Siyaset Açısından Özürlülüğe Karşı Mücadele: Özürlü Olmamak İçin Nelere Dikkat Etmeli? Özürlü Çocuğu Olanlar Neler Yapmalı?*, Türdav Yayınları, İstanbul, 2001.

SUYÛTÎ, Celâleddin, *Cem'ul-Cevâmi'*, Dâr-ü'sâ'ade, Ebudabi, 2005.

TABERÂNÎ Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecîd es-Selefi, II. bs. Musul 1983, I-XXV.

----- *el-Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Târık b. İvadullah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî, Kahire 1415, I-X.

USTA, Hasan, *Bedensel Özürlü Olmanın Sebepleri: Görme, İşitme ve Ortopedik Özürlüler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul,

1992.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, 1993, I-IX.

Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi: Ortopedik Engelliler Alt Çalışma Grubu Raporu, Eskişehir, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 1992.

International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, WHO, 1980.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek 3447 no'lu ve 09.12.1975 tarihli Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi, BM Genel Kurulu. (Türkçe metin: DPT, Sakatlar İçin Politika Dökümanı, Ankara, 1992.)

Klostergarten im Karton Konzept: "Flowerpower", Werk- und Betreuungsstätte für Körperbehinderte g.GmbH, Ottendorf, 2008.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK.

AY, Mehmet Emin, "Özürlü Çocukların Eğitiminde Din Eğitimi ve Öğretiminin Katkısı",

<http://www.igel->

[net.ch/downloads/ozurluocuklarinegitiminedinegitimiveogretimi.n.pdf](http://www.igel-net.ch/downloads/ozurluocuklarinegitiminedinegitimiveogretimi.n.pdf) (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/bibelgarten_ottendorf.htm (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Arbeitsblatt.htm (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Inhaltsverzeichnis.htm

(01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_im_Karton.htm (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_in_Norddeutschland.htm

(01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Bibelgarten_Produkt.htm (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Garten_Therapie.htm (01.04.2011)

<http://www.bibelgarten.com/Lutherpaeckchen.htm> (01.04.2011)

http://www.bibelgarten.com/Therapie_Sinnespflanzen.htm (01.04.2011)

<http://www.bibelgarten.com/Welternaehrung-im-Karton.htm>

(01.04.2011)

<http://www.bibelgarten-im-karton.de> (01.04.2011)

http://www.diyenet.gov.tr/turkish/strateji/dokumanlar/diyenet_stratejik_plan.pdf (01.04.2011)

<http://www.garten-therapie.de> (01.04.2011)

<http://www.haberciniz.biz/isitme-engellilere-din-egitimi-972659h.htm>

(01.04.2011)

http://www.netgazete.com/News/621310/diyanetten_engelliler_icin_yaz_kuran_kursu_firsati.aspx (01.04.2011)

http://orgm.meb.gov.tr/Kurumlarimiz/OzelEgitimKurumlarimiz/okullarimiz/ortopedik_eng.pdf (01.04.2011)

http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/blm3.pdf (01.04.2011)

http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/graf.pdf (01.04.2011)

<http://www.ozida.gov.tr/hizmetverenler/07-01-006.htm> (01.04.2011)

<http://rektorluk.cukurova.edu.tr/EOB/ozelegitim.html> (01.04.2011)

<http://www.thrive.org.uk/about-thrive.aspx> (01.04.2011)

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11 (01.04.2011)

http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&report=nfs2000_cinsiyet_tur_x.RDF&p_kod2=1&desformat=html (01.04.2011)

<http://turkisaretdili.blogcu.com/isitme-engelliler-din-egitimi-kursu-programi/4641666> (01.04.2011)

<http://www.wub-ottendorf.de> (01.04.2011)

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=20034> (01.04.2011)

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=820682> (01.04.2011)

EK: “BIBELGARTEN IM KARTON” ÖRNEĞİYLE İLGİLİ GÖRSELLER

Resim 1-2-3-4: “Bibelgarten im Karton” bünyesinde bitki yetiştiren engelliler ve onlara yardımcı olan bahçe çalışanları.

Resim 5-6: “Bibelgarten im Karton” örneğinin uygulandığı sera ve bahçe.

Resim 7-8: Üzerlerine isimleri yazılmış, yerde ve saksıda yetişen bitkiler.

Resim 9: “Bibelgarten im Karton” örneğinin uygulandığı bahçelerde engellilerin ergonomisi için düşünülmüş çiçek yatakları.

Resim 10: Uygulama bünyesinde engelinin ağırlığı ne olursa olsun tüm engellilere uygun bir görev dağılımı yapıldığını gösteren bir kare.

Resim 11: İncil bahçelerinde sosyalleşen engelliler.

Resim 12-13: Kendi ürünlerini yetiştiren ve pazarlayan engelliler.

Resim 14: “Bibelgarten im Karton” atölyesinde bitki yetiştiren bir engelli.

Resim 15: Uygulama kapsamında engellilere çalışanlar nezaretinde verilen terapiden bir görüntü.

Resim 16: “Bibelgarten im Karton” kutu içeriği.

Resim 17: “Klostergarten im Karton” kutu içeriği.

Resim 18: Luther paketi.

Resim 19: “Welternährung im Karton?” kutu içeriği.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Muhammed Fatih TURANALP	İmza:	
Doğum Yeri:	Doğanhisar		
Doğum Tarihi:	16/02/1982		
Medeni Durumu:	Evli		
Öğrenim Durumu			
Derece	Okulun Adı	Program	Yer
İlköğretim	Mümtaz Kuru İlkokulu		Konya
Ortaöğretim	Selçuklu Anadolu İmam Hatip Lisesi		Konya
Lise	Açıköğretim Lisesi		Eskişehir
Lisans	Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi	İktisat	Eskişehir
Yüksek Lisans			
Becerileri:	Web programlama, yan flüt.		
İlgi Alanları:	Edebiyat, sinema, müzik, kitap, tasarım, medya.		
İş Deneyimi:	Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezinde 2010 yılından bu yana çalışmaktadır.		
Aldığı Ödüller:			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Dr. Muhammet Tasa Doç. Dr. Muhiddin Okumuşlar Doç. Dr. Fikret Karapınar Dr. Mehmet Harmancı		
Tel:	544 899 95 96		
Adres	Turgutreis Mh. Emel Sk. İhlamur Apt. Kat 1 No: 8 Meram / KONYA		